

Міністерство культури України
Харківська державна академія культури
Кафедра_естрадного та народного співу

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з навчальної роботи
“ _____ ” _____ 20__ року

Музична культура Слобожанщини

Конспект лекцій до II розділу навчальної дисципліни **Професійне музичне мистецтво**

Освітні програми
народний спів, народні інструменти,
духові та ударні інструменти, музичне мистецтво
естради
першого (бакалаврського) рівня освіти

спеціальність 025 музичне мистецтво
спеціалізації народний спів, народні інструменти,
духові та дарні інструменти, музичне мистецтво естради

факультет музичного мистецтва

Харків, 2019

Конспект лекцій до 2 розділу «Професійна музична культура» дисципліни за вибором «Музична культура Слобожанщини» для студентів першого (бакалаврського) рівня освіти за напрямом підготовки 02 культура і мистецтво, спеціальністю 025 музичне мистецтво, „_24_” січня 2019 року – 94 с.

Мова навчання — українська
Розробник: кандидат мистецтвознавства, професор
кафедри естрадного та народного співу ХДАК
Осадча В. М.

Конспект лекцій затверджено на засіданні кафедри
естрадного та народного співу_

Протокол від “_24_” січня 2019 року №_7

Завідувач кафедри _____ (Кудрич Л.В._)
(підпис) (прізвище та ініціали)

“_____” _____ 20__ року

Схвалено Методичною радою факультету музичного
мистецтва за напрямом підготовки (спеціальністю) 025
музичне мистецтво

(шифр, назва)

Протокол від “_28_” січня 2019_ року №_6_

Голова Методичної ради _____ (Рябуха Н.О._)
(підпис) (прізвище та ініціали)

© ХДАК, 2019 рік
© Осадча В.М., 2019 рік

Від упорядника

Конспект лекцій складено як частину науково-методичного забезпечення із вивчення 2 розділу дисципліни за вибором «Музична культура Слобожанщини». Він розкриває основні положення дев'яти тем розділу «Професійна музична культура» і розрахований на 23 лекційні години. Конспект лекцій висвітлює матеріал згідно обсягу освітніх програм: «народний спів», «народні інструменти» «духові та ударні інструменти», «музичне мистецтво естради» спеціальності 025 Музичне мистецтво.

План лекційних занять

№ теми	Тема лекції	обсяг годин за формою навчання	денна	заочна
--------	-------------	--------------------------------	-------	--------

Розділ 2. Професійне музичне мистецтво

9	Музична культура Слобожанщини II половини XVII – XVIII ст	3	0,5	
10	Харківський університет – центр музичної освіти і концертного життя у Харкові I пол. XIX ст.	2	0,5	
11	Музично-драматичне мистецтво Слобожанщини в XIX – на початку XX ст	2	0,5	
12	Діяльність Харківського відділення ІРМТ. І.І.Слатін	2	0,5	

13	Музична культура Харкова і XII Археологічний з'їзд 1902 р	2	0,5
14	Харків і музична культура Сходу України у I половині XX ст	3	0,5
15	Розвиток концертно-філармонічної діяльності та виконав-ське мистецтво краю	3	0,5
16	Відомі композитори – члени Харківського відділення Спілки композиторів України	2	0,5
17	Сучасне фестивальне й концертне життя Слобідського краю. Взаємозв'язок професійної культури й аматорського музичного руху.	4	1
	Разом за 2 розділом	23	5

Розділ 2. Професійне музичне мистецтво

Тема 9.

Музична культура Слобожанщини II половини XVII – XVIII ст.

Мета

Охарактеризувати співдію культуротворчих мистецьких процесів, які сприяли формуванню професійної музичної культури регіону:

План лекції

1. *Складові формування професійної музичної культури: розвинена пісенність усної традиції, засвоєння європейських музичних жанрів та створення виконавських колективів при дворянських садибах, розвиток духовної та музичної освіти*
2. *Глухівська співоча школа (1735), організація та мистецький рівень музичного життя при гетьманському дворі графів Розумовських у Глухові (1751-1790). Форми мистецького виконання і побутового музикування у дворянських маєтках.*
3. *Відрізнення сільського та міського культурного середовища і прояви міської музичної культури. Розвиток духовної освіти при монастирях, роль музичної освіти у народно-церковних школах, середніх та вищих освітніх закладах 18 ст. Творчість видатних музикантів: Д.Бортнянського, М.Березовського, А.Веделя у жанрі духовного хорového*

концерту. Внесок Г. С. Сковороди, П. Кониського, Г. Климовського.

Основний зміст

1. Складові формування професійної музичної культури: розвинена пісенність усної традиції, засвоєння європейських музичних жанрів та створення виконавських колективів при дворянських садибах, розвиток духовної та музичної освіти

Соціально-історичні умови для формування професійної музичної культури склалися у II половині XVII – на початку XVIII ст.. На цей час молодий край вже мав розвинену культуру побутового співу та музикування. Це гуртова традиція селянського співу, сольне та гуртове інструментальне виконання – ансамблі «троїсті музики». Усна професійна культура кобзарів та лірників, які виокремилися із козацького середовища, Крім козацьких псалмів (дум) та історичних пісень вони виконували побутові пісні, переважно моралістичного змісту, канти, апокрифічні твори – канти, псалми. Кантова культура розповсюдилася в побуті після розповсюдження церковної реформи початку XVIII ст., становлення церковного партесного співу. Слобідські церкви та монастирі дотримувалися канонів знаменного розспіву (XVII ст.) З XVIII ст.. поширився багатоголосний партесний спів, в побутовому співі виробляється кантилений тип мелодики та підголосково-поліфонічний тип багатоголосся. Для нього саме на Слобожанщині виробляється розспів, при якому основна мелодія

переходить із нижнього голосу фактури до верхнього, інші голоси відіграють роль супроводу (терцова втора, функціональний бас). Ці зміни призвели до формування нового жанру – пісні-романсу, який характеризує слобожанську пісенну традицію. Розрізняють пісні-романси літературного походження, та сільські. Приклад – пісня С. Климовського «Їхав козак за Дунай». Пісні-романси поряд із розспівною сільською лірикою склали основу побутового музикування в різних верствах суспільства у XVIII –XIX ст., їх називали – українські народні пісні. Інтелігенція того часу, освічені дворяни вважали гідним вивчення та виконання цих жанрів, а також «серьозних» історичних пісень, до поміщицьких садиб запрошували кобзарів, лірників, особливо тих, які мали видатні вокальні дані, вражали виконанням. Приклад – бандурист-виконавець Відорт, який грав на панській бандурі – торбані.

Перші видання обробок народних пісень для побутового музикування Трутовського, Львова-Прача містили окремі розділи ліричних та жартівливих українських пісень. З них слобожанська – «Ой гай, гай зелененький» та ін.

3.

2. *Глухівська співова школа (1735), організація та мистецький рівень музичного життя при гетьманському дворі графів Розумовських у Глухові (1751-1790). Форми мистецького виконання і побутового музикування у дворянських маєтках. Творчість видатних музикантів: Д.Бортнянського,*

М.Березовського, А.Веделя у жанрі духовного хорового концерту. Внесок Г. С. Сковороди, П. Кониського, Г. Климовського

Розвиток загальної, зокрема музичної освіти пов'язаний значною мірою із діяльністю навчальних закладів, розташованих на території Слобожанщини. Відомо, що з XVII ст. на Слобожанщині функціонували співочі братства, які виконували церковні співи.

З 1675 р. веде свою історію Охтирська школа, де до науки залучалися діти всіх суспільних станів: в селі – козаків, посполитих, у містах - діти міщан, цехових.

У 1726 р. при Харківському Свято-Покровському монастирі відкривається архієрейська школа, яка згодом перетворена у Харківський колегіум. Він був заснований белгородським єпископом Єпіфанієм Тихорським та князем М.Голіциним як духовна школа для майбутніх священиків, там викладали співи та музику до 1786 р. В подальшому музична освіта перейшла до реального училища, потім була розширена до музичних класів при пансіоні Харківського імператорського університету (1805).

У 1735р. у м. Глухові відкривається співоча школа, де начальну музичну освіту отримували талановиті українські хлопчики перед відправкою до С.Петербургу в якості певчих придворних хорів, музичних колективів. Навчали співам, грі на музичних інструментах, нотному письму, хоровому співу.

Випускники співочої школи та харківського колегіуму служили в церквах, вчителювали, (їх звали «мандровані

дяки»), навчали письму, читанню, церковному співу – «ірмолаю» (від назви церковних книжок із кіноварними знаками для співу). Для новопоселян велике значення мали будова церков, при них – шкільних або братських будинків, в яких діяли церковно-приходські школи.

Видатні музиканти з європейською освітою - А. А. Рачинський, Г. А. Рачинський, К. Лау – композитори, співаки, диригенти музичних колективів служили при дворі гетьмана К.Розумовського протягом 1751 – 1786 рр.. При дворі гетьмана існував хор, театр з оперною, балетною труппами, оркестром, а також роговий оркестр, вдосконалений К. Лау. Нотна бібліотека була одною з значних, містила більше 200 примірників, із Європи виписували партитури симфонічних, камерних, оперних творів.

Багато представників козацької старшини, поміщиків утримували виконавців на бандурах, гусях, торбанах, цимбалах. Але з часом поширювалась і посилювалась мода на західноєвропейський інструментарій, що потіснило національне мистецтво. Репертуар став в основному західноєвропейським. В більшості поміщицьких садиб музикували складами камерних ансамблів, зокрема струнних квартетів, тріо, дуетів, заводили клавикорди, фортепіано, запрошували домашніх вчителів музики.

3.Відрізнєння сільського та міського культурного середовища і прояви міської музичної культури. Розвиток духовної освіти при монастирях, роль

музичної освіти у народно-церковних школах, середніх та вищих освітніх закладах 18 ст.

Друга половина XVII – і перша I XVIII століття – період швидкого росту на Слобідській Україні феодально-кріпосної системи, збагачення поміщицьких господарств. Кріпосні поміщики Слобожанщини змагаються в будівництві розкішних палаців, заводять в них театри. В кінці 18 століття домашні театри, оркестри, хори, інструментальні колективи та їх музика, стали звичайним явищем в музичному побуті поміщицьких садиб Слобідської України.

Одним з найбільш старих оркестрів на Україні був у с. Сварково Глухівського району у Якова Марковича. Про існування театру та симфонічного оркестру в маєтку Голіциних в Юнаківці Сумського району свідчить у своїх записах актор М.С.Щепкін. Існував великий оркестр в с. Хоружівка Недригайлівського району у поміщика Стрекайлова. Одним з найкращих оркестрів на Слобожанщині був в Хотіні Сумського району в старовинному маєтку Кондратьєвих, нащадків засновників міста Суми.

З розвитком нових суспільних відносин, демократизацією суспільства, кризою феодально-кріпосницької системи, кількість оркестрів та хорів стала зменшуватися. Багато з них перетворилися у вільнонаймані бальні оркестри. Поширення хорів півчих та оркестрів є наслідком багатих національних мистецьких традицій, загального тяжіння до освіти і культури. Домашнє музикування в поміщицьких

садибах також відіграло помітну роль в розвитку регіональної музичної культури.

Одним з перших проявів міської культури були концерти духовної музики у виконанні хору Харківського колегіуму (з 1726), з 1766р. до викладання в колегіумі запросили Г.С.Сковороду, він рік викладав християнське добронравіє, значною була популярність не тільки його ідей, але і його віршів та пісень – філософського, моралістичного змісту. У 1773 р. за ініціативою відомого композитора М. П. Концевича у Колегіумі відкрилися класи вокальної та інструментальної музики. М. П. Концевич грав на скрипці та інших інструментах, був диригентом, хормейстером. У 1774 та 1791 р. він виїжджав у повіті Харківської губернії у пошуках талановитих учнів для музичних класів. . Заняття у Казенному училищі при колегіумі багато років вів професійний музикант-інструменталіст Яків Цих.

Відомий композитор, диригент А. Ведель (1767 1808) викладав спів та музику в Казенному училищі при Харківському Колегіумі, створив хор та оркестр при Харківському намісництві. При сприянні начальника Харківського намісництва генерала Леонідова А.Ведель провів дуже плідні роки в Харкові (1796 - 1798), не тільки як керівник хорів та організатор музичного життя, але й як композитор. В ці роки були написані 3 хорові концерти, окремі твори. Після скасування Харківського намісництва А.Ведель працював як керівник Губернської капели під опікою губернатора

новоствореної Харківської губернії Олексія Григоровича Теплова, великого прихильника освіти й музики. Також він був капельмейстером вокального класу у Казенному училищі при Харківському колегіумі, його учні посідали найперші місця у придворній капелі Санкт-Петербурга, Москви та Петербурзьких митрополичих хорах.

Таким чином, XVIII ст.. було періодом становлення нового культурного простору в Слобідській Україні, Поряд із формами традиційної культури, яку принесли з собою новопоселенці, формується нова світська культура, пов'язана із інтенсивним розвитком міст, новими формами господарювання та розвитком музичної культури та освіти, засвоєнням європейських видів музичного мистецтва.

Тема 10.

Харківський університет – центр музичної освіти і концертного життя у Харкові I половини XIX ст.

Мета: висвітлити значення Харківського університету у розвитку музичної освіти та втіленні європейських форм концертного життя у I половині XIX ст..

План лекції:

- 1. Місце мистецтва у концепції та освітньому процесі Імператорського Харківського університету*
- 2. Організація музичних класів та колективів. Університет – центр розвитку культури, музичного життя та освіти у Харкові I половини XIX ст..*

Основний зміст

Місце мистецтва у концепції та освітньому процесі Імператорського Харківського університету

Місце і функції музичної освіти у концепції університету полягають у створенні європейської музичної атмосфери, що підкреслювала його значення як центру музичного життя міста. В.Н.Каразін, ім'я якого зараз має Національний харківський університет, був його засновником. У проекті, поданому 1802 р., «Предначертанії о Імператорському Харківському університеті» відомий слобожанський просвітник і винахідник пропонував для першого на півдні Російської держави університету європейську структуру і форми навчання. У підборі викладацького складу В.Н.Каразін орієнтувався на рекомендації В. Гете і Ф. Шиллера, перше десятиліття викладання в ньому здійснювалося французькою та німецькою мовами.

- 1. Організація музичних класів та колективів.
Університет – центр розвитку культури,
музичного життя та освіти у Харкові I
половини XIX ст..*

Викладання в університеті «изящных искусств», за європейською традицією відбувалось в додатковий до лекційного навчання час в межах пансіону. Вивчали співи, гру на інструментах, теорію музики, проводили репетиції та публічні концерти хорові, та оркестрові колективи, на репетиції танцювального класу збиралося до 80 студентів. Для здійснення всебічного музичного

виховання в університеті було запрошено відомого в Європі музиканта, композитора, учня Й. Гайдна І. Витовського. Його викладацька і концертно-виконавська діяльність зробила університет центром музичного життя Харкова І половини ХІХ ст.. Він намагався налагодити в Харкові нотодрукування, відкрив перший на Слобожанщині нотний магазин. Серед відомих музичних подій – постановка силами викладачів та студентів університету його творів, серед яких «Ораторія на відкриття університету» (1805), «На перемогу у Вітчизняній війні 1812 року», виконання ораторій Й. Гайдна «Пори року» та «Створення світу» (1808 -1809). Вагома увага приділялась також інструментальній музиці. В університеті існував оркестр, вихованці вчилися гри на фортепіано. Рівень музичної підготовки давав змогу виступати у концертах з досить складними для виконання творами В. А. Моцарта, Дж. Россіні, Л. Бетховена та інших композиторів. Видатними музичними педагогами Харківського університету у першій половині ХІХ ст. були, наприклад, А.Барсицький, І.Витковський, Й.Лозинський та ін. На щорічних актах-випусках у Харківському університеті відбувалися великі концерти за участю студентів, які одержували музичну підготовку в стінах цього закладу. [1, с. 50]

Після І Витовського музичні традиції університетського музичного виховання продовжив композитор, вчитель музики Й. Лозинський, який створив школу скрипкової гри. Музичні класи під їх

керівництвом постійно існували при університеті до 50х років XIX ст... Активну участь у музичних заходах університету брали професори, – виконавці на музичних інструментах, які проявляли себе і як композитори, писали трактати з теорії музики. Магістр хімії О. Шуман у 1811 р. написав першу харківську оперу «Увеселительний замок», яка стала також першою оперною постановкою у Харкові. Маючи всебічну освіту, професори спрямували розвиток теорії музики. Перший ректор університету, професор словесності Й. Рижський – автор «Учення про музичний звук», професор філософії Густав Гесс де Кальве – першої «Теорії музики» російською мовою (1818). Його підручник мав назву "Теория музыки, или рассуждение о сем искусстве, заключающее в себе историю, цель и действие музыки, генерал-бас, правила сочинения композиции, описание инструментов, разные роды музыки и все, что относится к ней в подробности. Сочинено Густавом Гесс де Кальве -доктором философии Императорского университета". На це видання відгукнулися видатні сучасники М.Глінка, О.Грибодов, Ф.Одоевський. Густав Гесс де Кальве навчався у Празькому Університеті, з 1810 р. жив у Росії, а потім переїхав до Харкова, де викладав у Харківському університеті фортепіано, був відомий як музичний педагог, піаніст, диригент, автор низки музичних творів. У його книзі, розрахованій на студентів, викликають увагу цікаві матеріали про музичне життя в Росії того часу, зауваження про

народну пісню. Автор наголошує на необхідності широкої гуманітарної освіти для вчителя музики, про важливість його підготовки в різних галузях культури, про значення музики в морально-естетичному вихованні особистості. Ця книга, що стала бібліографічною рідкістю й мала для свого часу велике значення, і досі зберігає історико-пізнавальну цінність. У пресі того часу залишилися численні свідчення активної виконавської діяльності Густава Гесс де Кальве.

Професор Імператорського харківського університету, піаніст і композитор А. Барсицький відомий як автор першої музичної редакції пісень до "Наталки Полтавки" І.Котляревського. Він же був учителем музики видатного українського вченого-фольклориста, композитора і музичного критика П.Сокальського.

Тема 11.

Музично-драматичне мистецтво Слобожанщини в XIX – на початку XX ст.

Мета: висвітлити музичну складову музично-драматичного мистецтва краю.

План лекції:

- 1. Передумови розвитку музично-театрального мистецтва у XIX- на початку XX ст.. Пересувні та стаціонарні театри.*
- 2. Багатство різновидів постановок музичного театру – водевілі, драматичні твори з народнопісенним супроводом. Діяльність М. Старицького, М. Лисенка,*

П. Гулака-Артемівського. Видатні співаки – драматичні актори, М. Щепкін.

3. Музично-драматичне мистецтво Сумщини як прояв культурного відродження в 2 половині XIX – на початку XX століття.

Основний зміст

1. Передумови розвитку музично-театрального мистецтва у XIX- на початку XX ст.. Пересувні та стаціонарні театри.

Формування творчих тенденцій музично-театральної культури на Слобожанщині тісно пов'язане з розгортанням ідей національно-культурного відродження. Це викликало до життя явища демократизації та професіоналізації музично-театрального життя, становлення сфери фахової освіти в регіоні. Також посилювалися процеси створення мережі музичних, театральних товариств за ініціативою провідних діячів, які були надихані ідеями пропагування кращих зразків європейської, української культур. Досліджуваний період позначений активними культурно-мистецькими контактами у музично-театральній сфері. Основою розвитку музично-драматичного мистецтва були кріпосні театри та оркестри (кінець 18 – 1 половина 19 ст.), популярність форм побутового музикування на основі європейських видів та жанрів музики, а також інструментарію. В панських садибах звичайними були клавесин, клавикорд, лютня, пізніше – гітара, фортепіано, що свідчить про формування міської культури побутового музикування.

2. *Багатство різновидів постановок музичного театру – водевілі, драматичні твори з народнопісенним супроводом. Діяльність М. Старицького, М. Лисенка, П. Гулака-Артемівського. Видатні співаки – драматичні актори, М. Щепкін.*

Історія театру в Харкові пов'язана із відкриттям постійної зали для вистав, у 1786 р. у зв'язку із приїздом Катерини II у Харків. Вистави йшли у супроводі оркестру або хору вихованців училища під керівництвом М.П.Коницького. У 1791 р. театр відкрився успішною прем'єрою п'єси Якова Княжніна. За ініціативою актора Дмитра Москвічова того ж року було здійснено постановку кількох комедій та комічних опер. У 1795 р. утримувачем і художнім керівником Харківського театру став професійний актор із великим досвідом Трохим Константинов. З його діяльністю пов'язаний новий етап в історії Харківського театру, який тривав до листопаду 1976 р., коли була оголошена жалоба по смерті Катерини II, після якої в період царювання Павла I корінним чином змінилася культурна політика.

Професіоналізації музично-театральної культури Слобожанщини в перші десятиліття XIX ст.. сприяли бенефіси та концерти видатних оперних співаків тогочасу: М. Баттістіні, Т. Руффо М. Гальвані, Е. Джіральдоні, Е. Мравіної, Л. Собінова, А. Форстрем та ін.. Певний внесок у поширення оперного мистецтва серед широких кіл харківської громади зробила оперна група «Артистичного товариства» під керівництвом С.

Акімова, К. Зелінського та М. Енгель-Крона. Чудовий співацький склад, симфонічний оркестр «Артистичного товариства» під керівництвом М. Букші та Л. Штейнберга забезпечили достатньо високий рівень постанови опер: «Тоска» Дж. Пуччіні, «Князь Ігор» О. Бородіна, «Валькірія» Р. Вагнера, «Борис Годунов» М. Мусоргського, «Садко», «Царева наречена» М. Римського-Корсакова, «Чародійка» П. Чайковського.

Разом із оперними труппами у Харкові виступали українські музично-драматичні труппи, діяльність яких мали виразну художньо-просвітницьку спрямованість. Їх напрям визначала, насамперед, ідейно-естетична спрямованість репертуару, основу якого становили опери «Наталка-Полтавка», «Утоплена» М. Лисенка, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Катерина» М. Аркаса.

У театрі ставилися також з музичним оформленням п'єси С. Васильченка, Г. Хоткевича, Г. Квітки-Основ'яненка, Б. Грінченка, І. Карпенка-Карого, М. Кропивницького, Панаса Мирного, М. Старицького, Олени Пчілки, Л. Яновської та ін. В них оригінальність сюжету, напруженість драматичної дії, наявність рельєфних, життєво достовірних сценічних образів поєднувалась з фольклорними мотивами, елементами народної мови, піснями та обрядами. Оригінальний національний репертуар, який мав виразну етнографічно-побутову спрямованість, був зрозумілим

та надзвичайно популярним серед широких кіл громадськості. Істотною роллю у пропагуванні національного театрального мистецтва серед широких верств населення відіграв театральний колектив під керівництвом видатного діяча української культури Г. Хоткевича. Принципом його режисерських пошуків був обраний психологічний реалізм, який панував на українській театральній сцені. До репертуарної скарбниці цього колективу увійшли твори М. Кропивницького, І. Карпенка-Карого та М. Старицького. Г. Хоткевич писав: «Гурток розрісся до 150 душ. Отже, в масових сценах я міг випускати стільки, скільки не мав спроможності зробити не тільки кожен з мандруючих театрів, а навіть російські постійні. Нас любила робоча публіка і ходила охоче» [10; 519].

Отже, багатоаспектна, самовіддана, плідна діяльність провідних музичних і культурних діячів сприяла поширенню та поглибленню культурно-мистецьких зв'язків і відіграла важливу роль у професіоналізації музичної культури Слобожанщини, заклавши міцний фундамент для її подальшого розвитку.

3. Музично-драматичне мистецтво Сумщини як прояв культурного відродження в 2 половині XIX – на початку XX століття.

Музична культура Сумщини та зокрема самого міста Суми в другій половині 19 – початку 20 століття розвивалася в таких же суперечливих умовах як і у всій

дореволюційній Україні. Високим професійним мистецтвом та умінням в повній мірі мали можливість користуватись, в основному, представники заможних класів. Проте в результаті швидкого економічного розвитку, що наступив у другій половині XIX століття, інтенсивного зростання демократичного руху, освіти, досягнення музичної культури стали поступово розповсюджуватись в більш демократичних верствах населення. Розвиваються демократичні форми культурного та музичного життя, в тому числі вистави, публічні концерти на ярмарках, які щорічно влаштовувались в Ромнах, Сумах, Кролевіці, Глухові. Особливо знамениті ярмарки в м. Ромни, де проведення концертів та спектаклів стало правилом. Поряд з драматичними спектаклями на ярмарках ставились і оперні вистави, що згідно українських національних традицій було типовим для театрів, де актори повинні вміти декламувати, співати, а часто й танцювати. Неоднорідним і строкатим був репертуар театрів та концертів, де виконувались твори українських, російських, західноєвропейських авторів А. Гретрі, В. Капніста, Л. Керубіні, А. Коцебу, В. А. Моцарта, Д. Мартіні та інші.

На межі XIX та XX ст.. зростає роль розвитку музичної культури у м. Ромни. Це місто стає одним із центрів культурного життя великого регіону. Тут виникає декілька аматорських гуртків, колективів і навіть товариств, які вели інтенсивну музичну та театральну-концертну діяльність. Серед них музично-театральний

гурток, в якому дебютувала видатна українська актриса Г. П. Затиркевич-Капрінська, театральний гурток ім. І. Котляревського, де почала свою діяльність відома співачка, народна артистка УРСР І. Воликівська, російсько-українське вокально-музично-драматичне товариство, при якому існував український музично-драматичний театр під керівництвом Н.Г.Орла, великий український хор Доценка, оркестр Гінзбурга, нотний магазин Сохора.

Завдяки високій музично-театральній культурі міста, тут, крім місцевих музикантів, часто виступали гастролери. Серед них видатні артисти того часу, музиканти, колективи, концерти і спектаклі за їх участю були популярні. В грудні 1903 року разом з М. Кропивницьким і його трупкою в Ромнах гастролювала геніальна М. Зіньковецька, в 1911-1912 роках тут виступав з концертами видатний польський скрипаль В. Коханський.

З 1911 по 1913 р.р. у Ромнах відбулися гастролі Полтавського симфонічного оркестру під керівництвом Д. В. Ахшарумова. Не випадково саме Ромни були вибрані місцем гастролів В.М.Лисенка і його хору, в складі якого місто відвідав композитор та хоровий диригент К. Г. Стеценко. Концерти хору М. Лисенка дали великий поштовх розвитку хорового мистецтва Сумщини.

До 1917 року оволодіння музичними знаннями здійснювалось в Сумах у приватних вчителів, яких у місті було досить багато. Заняття велись по класу

фортепіано, скрипки, віолончелі, духових інструментів, сольного співу та інші. Але передові діячі культури розуміли, що приватне навчання роз'єднаних і часто малокваліфікованих учителів, що працювали по одинці, не могло вивести музичну освіту за межі любительського дилетантизму.

Тому в 1877 році в місті була відкрита перша **приватна музична школа** випускником Харківського музичного училища композитором та піаністом А.М.Абазою (1845-1915). Сумська дитяча музична школа № 1 одна з найстаріших в Україні. Цей музичний заклад заснований наприкінці XIX ст. Аркадієм Максимовичем Абазою – талановитим піаністом, педагогом, громадським діячем, композитором, – автором багатьох фортепіанних творів та романсів. Він навчався в Харкові у відомого піаніста І.І.Слатіна - друга П.І. Чайковського, потім – у С.-Петербурзькій консерваторії. На початку XX століття у Сумах налічувалося вже декілька приватних музичних шкіл. Так в газеті «Сумський вісник» за серпень 1917 р. було надруковано оголошення про набір до школи В.М.Герніки, випускника Лейпцігської консерваторії. Та сама газета у вересні дала оголошення про черговий набір до приватної школи Н.О. Чурилової - піаністки, випускниці С.-Петербурзької консерваторії. Ця школа проіснувала з 1909 по 1917 рік. Окрім уроків фортепіанної гри в школі Чурилової проводилися заняття з ритмічної гімнастики за прогресивною на той

час методикою швейцарського педагога Е.Жака-Далькроза.

У 1917 році школа Н. О. Чурилової була реорганізована у приватне музичне училище. В училищі, яке мало відділення для дорослих і для дітей, працювали 17 викладачів, навчались біля 200 учнів. З них по класу фортепіано 119 чоловік, сольного співу 34 чоловік, скрипки 22 чоловік, віолончель понад 10 чоловік. З часом були влаштовані курси для інструменталістів та вокалістів. З березня 1919 року тут був відкритий оперний клас і клас скульптури, що свідчило про намагання перетворити цей учбовий заклад в училище мистецтв. Училище відіграло помітну роль у підвищенні музичної культури міста, створення бази для державних музичних закладів в радянський час.

20 листопада 1920 року за розпорядженням Сумської Наросвіти на базі училища створили музпрофшколу. Першим її директором став Л.П.Кагадєєв (1861-1944) – видатний музичний діяч краю, талановитий піаніст, викладач. Після закінчення Сумської гімназії він навчався на музичному факультеті Харківського університету та відвідував класи Російського музичного товариства, які невдовзі були перетворені в училище. Його наставником також був піаніст, диригент і засновник музичної освіти краю І.І. Слатін.

Повернувшись 1897 року до Сум, Леонід Павлович Кагадєєв став уповноваженим представником Московського відділення Російського музичного товариства. Зокрема він організував гастролі відомих

виконавців: скрипалів Л.С.Ауера і Є.А.Цимбаліста, співаків Л.В.Собінова, Габріель та Еммі Крістман, піаністів Софії Мантер, І.О.Зілоті, композитора А.С.Аренського. Л.П.Кагадєєв багато концертував сам, акомпонував усім відомим артистам, які приїздили до Сум. Він був освіченою людиною, володів кількома іноземними мовами, зібрав найбільшу в Сумах нотну бібліотеку, якою користувалися всі музиканти міста. Високоосвічені фахівці у сфері освіти та справжні поціновувачі музичної культури зробили великий внесок у культурний розвиток міста і дали значний поштовх для ще більшого розвитку мистецтва в майбутньому. Мешканці міста тяжіли до високого мистецтва, що й стало передумовою для створення в Сумах філармонії у 1939 р..

Тема 12.

Діяльність Харківського відділення ІРМТ. І.І.Слатін

Мета: розкрити зміст всебічної діяльності Харківського відділення Імператорського російського музичного товариства з розвитку концертного життя та музичної освіти.

План лекції:

1. Відкриття Харківського відділення ІРМТ у 1871 р. Діяльність музичних класів (1866-1871р), проведення концертів, запрошення провідних музикантів до діяльності товариства: А. Рубініштейн, М. Рубініштейн, С. Танєєв, П. Чайковський, С.Рахманінов, О.Скрябін, Ф.Шаляпін.

2. *І. І. Слатін – піаніст, диригент, випускник Сан-Петербурзької консерваторії, значення його діяльності як керівника Харківського відділення ІРМТ.*

3. *Поглиблення професіоналізації музичної освіти. Відкриття на базі класів ІРМТ Харківського музичного училища (1883), Харківської консерваторії (1917) під керівництвом І. І. Слатіна.*

Основний зміст

1. *Відкриття Харківського відділення ІРМО у 1871 р. Діяльність музичних класів (1866-1871р), проведення концертів, запрошення провідних музикантів до діяльності товариства: А. Рубінштейн, М. Рубінштейн, С. Танєєв, П. Чайковський, С.Рахманінов, О.Скрябін, Ф.Шаляпін.*

Відкриттю Харківського відділення Імператорського Російського музичного товариства передувала як організаційна, так і творчо-виконавська діяльність педагогів музичних гуртків, художніх колективів аматорів музичного мистецтва Харкова, так і всіляка підтримка видатних російських музикантів того часу.

2. *І. І. Слатін – піаніст, диригент, випускник Сан-Петербурзької консерваторії, значення його діяльності як керівника Харківського відділення ІРМТ.*

Значення подвижницької діяльності Іллі Ілліча Слатіна для музичної культури Харкова досить важливе, він протягом більше 40 років очолював процес розвитку професійної музичної освіти в місті, його діяльність мала вплив на професіоналізацію музичного

мистецтва в інших місцевостях Слобожанщини. За характеристикою Є. Кононової, в особистості видатного музиканта поєдналися здатності, що сприяли успіху його діяльності у виконавській, педагогічній та сфері адміністрування. Це насамперед чесність і принциповість, висока працездатність, відданість справі, високим ідеалам мистецтва.

Ілля Ілліч Слатін (1845-1931) народився в Белгороді, вчився грі на фортепіано у матері, згодом у приватної вчительки – альтистки кріпосного оркестру, згодом закінчив приватний пансіон у Харкові, продовжив музичну освіту в Сан-Петербурзькій консерваторії у класі Д. Дрейшока, грою якого захопився під час виступу відомого піаніста у Харкові. Після смерті Д. Дрейшока за кілька місяців до закінчення кинув консерваторію й продовжив навчання у Німеччині (1869-1871). У Берліні блискуче виступив із показовою програмою як диригент, у Дрездені з творами російських композиторів (звання «вільного художника» отримав за пропозицією А.Рубінштейна у 1881 р. Радою Московської консерваторії).

За рекомендацією А.Рубінштейна І.І.Слатіну було запропоновано того ж року очолити Харківське відділення ІРМТ. Його функція – подвійна: розвиток концертної діяльності в місті музичних колективів товариства та професіоналізація музичної освіти. Як визнаний диригент І.І.Слатін зосередив увагу на організацію симфонічного оркестру стабільного

повного складу музикантів, упорядкувати кількість концертів симфонічного оркестру на рік.

Професійним виконавцям – інструменталістам пропонувалася також і педагогічна практика в якості викладачів музичних класів (1871), а згодом - музичного училища (1883), та консерваторії (1917). Для роботи у навчальних закладах при ІРМТ І.І.Слатін відбирав серед музикантів як Росії, так і європейських країн таких, що могли поєднувати педагогічний та виконавський талант, так як багато з них виступали соло на симфонічних концертах, вечорах камерної музики.

Кілька викладачів, запрошених І.І.Слатіним, закінчили вітчизняні консерваторії під керівництвом М.Г.Рубінштейна, П.І.Чайковського, а також Я. Витола, Л. Ауера, М. А. Римського-Корсакова, А. В. Вержбиловича, Л. Брассена, А. М. Скрябина. Це викладачі К. А. Прохорова-Маурелли, Е. М. Мясоедова, Р. В. Геника, Ю. А. та А. А. Юр'ян, С. І. Дочевський, К. К. Горський, Ф. С. Акименко, А. А. Борисяк, А. Ф. Бенш, О. Ю. Горовиц, С. А. Брикнер та ін..

Дослідники відмічають універсалізм як відмінну рису музикантів того часу: вони грали на кількох інструментах, виступали як солісти та у складі ансамблів, складали музику, займалися науковою діяльністю, публікувалися у місцевій пресі. Наявність симфонічного оркестру високого рівня зумовила ще одну складову концертної діяльності Харківського відділення ІРМТ. Це авторські концерти багатьох

видатних композиторів із прем'єрою їх творів у виконанні оркестру, зокрема П.І.Чайковського (1893), А.Ф.Глазунова (1899). У 1899 р. після авторського концерту у Харкові О.К.Глазунов писав І.І.Слатіну: «...вважаю обов'язком ще раз просити Вас подякувати оркестру, якому я найперше зобов'язаний своїм успіхом і який я вважаю добре зіграним і таким, що чудово читає ноти». Мистецтво диригування І.І.Слатіна та його організаційну діяльність дістала схвальних відгуків: «... концерти Харківського відділення скеровані досвідченою рукою, відбулися на великій художній висоті»[Кононова]

Відомо, що наявність постійного складу симфонічного оркестру та його професійний рівень завжди визначали і критерії оцінки стану міської музичної культури.

Особливу популярністю користувалися також авторські концерти А. Аренського, М. Іпполітова-Іванова, С. Василенка, М. Черепніна. У 1908 р. відбувся концерт, на якому під орудою авторів пролунали твори А. Спендіарова, а також харківських композиторів В. Сокальського, К. Горського, А. Юр'яна.

До участі у концертах оркестру часто запрошували видатних диригентів того часу. Харків'яни мали можливість відвідувати симфонічні вечори під керуванням З. Носковського, А. Виноградського, А. Хессіна, А. Бернаді, К. Сараджева, М. Кленовського, П. Померанцева, Н. Малько та ін.

«Зоряним часом» симфонічного жанру у дореволюційному Харкові бів 1913 рік, коли протягом

року відбулися симфонічні концерти під орудою 7 відомих диригентів, які виступили із власними оркестрами: С.Кусевицький, Д.Ахшарумов, М.Степанов, а також Н.Кленовський, Ю. Померанцев і місцеві – І.Слатін, Ф.Бугамеллі. Дослідники вважають цей факт важливим як показник зростання рівня музичної культури у Харкові, основою якого була діяльність Харківського відділення російського музичного товариства.

3. Поглиблення професіоналізації музичної освіти. Відкриття на базі класів ІРМТ Харківського музичного училища (1883), Харківської консерваторії (1917) під керівництвом І. І. Слатіна.

Інтенсивний процес становлення фахової музичної освіти на Слобожанщині пов'язаний з відкриттям 8 вересня 1883 р. Харківського музичного училища під керівництвом блискучого піаніста, диригента Іллі Ілліча Слатіна. Першочерговим завданням функціонування цього навчального закладу була підготовка кваліфікованих кадрів для майбутньої консерваторії. Для досягнення цієї мети дирекцією на роботу були запрошені талановиті музиканти-педагоги, випускники Петербурзької, Варшавської, Лейпцизької і Празької консерваторій, зокрема Ф. Бугамеллі, К. Брінкбок, С. Глазер, Г. Гек, Р. Геніка, С. Мотте, Ф. Кучера, А. Юр'ян та Ю. Юр'ян [4; 5]. Прагнучи підтримати діяльність новоутвореного навчального закладу, з благодійницькими концертами у Харкові виступили

А. Рубінштейн та М. Рубіншейн, які також відвідали учнівські концерти та публічні іспити вихованців закладу [4; 4]. Діяльність Харківського музичного училища сприяла налагодженню й активізації концертного життя регіону, що відобразилось у музичному виконавстві: відбувся перехід від аматорського до професійного.

Діяльність Харківського музичного училища сприяла налагодженню й активізації концертного життя регіону, що відобразилось у музичному виконавстві: відбувся перехід від аматорського до професійного. Завдяки цілеспрямованій діяльності Харківського відділення ІРМТ особливого поширення набули такі види і форми концертної діяльності, як благодійницькі концерти, симфонічні зібрання, історичні цикли, авторські концерти, ювілейні вечори, учнівські змагання, постійними учасниками яких були викладачі та студенти музичного училища. педагогічна діяльність, просвітницькі заходи, розвиток системи музичної освіти. Концерти та художні колективи товариства. Провідні музиканти Харкова – викладачі музичних класів, учасники концертних виступів, лекцій, організатори інструментальних ансамблів, оркестру, хорових колективів у місті Харкові.

Таким чином, учні музичних класів музичного товариства, а згодом – музичного училища виховувалися у творчій атмосфері, відчували

відповідальність за розвиток музичної культури у місті, що сприяло подальшим досягненням у виконавському мистецтві.

Тема 13

Музична культура Харкова і XII Археологічний з'їзд 1902 р.

Мета: розкрити культурно-мистецьке значення концертів у межах XII Археологічного з'їзду як відкриття нових напрямів у народному інструментальному виконавстві

План лекції

1. *Наукове і культурно-мистецьке значення археологічних з'їздів у Російській імперії II половини XIX ст. (з 1869), у зв'язку з планомерним дослідженням археологічних пам'яток. Створення Імператорського Московського археологічного товариства (1864)*

2. *Науково-дослідницька діяльність у з підготовки та проведення XII Археологічного з'їзду у Харкові (1902). М.Ф.Сумцова, В.В.Іванова, Е.Кріста в період підготовки до проведення XII Археологічного з'їзду,*

3. *Концерт кобзарів та лірників, зорганізований Г. М. Хоткевичем у межах культурної програми з'їзду, його культурно-просвітницька мета та новаторський характер проведення.*

Основний зміст

1. *Наукове і культурно-мистецьке значення археологічних з'їздів у Російській імперії II половини XIX*

ст. (з 1869), у зв'язку з планомірним дослідженням археологічних пам'яток. Створення Імператорського Московського археологічного товариства (1864)

У другій половині XIX – на початку XX ст. велике значення для відтворення історичних процесів та розвитку науки мало проведення археологічних з'їздів. Вони були започатковані створенням у 1864 р. Імператорським Московським археологічним товариством за ініціативою його засновника, видатного російського археолога, члена-коресподента Петербурзької Академії наук графа Олексія Уварова (1825– 1884), починаючи з 1869 р.. Він чітко окреслив завдання з'їздів: “ ...знищити байдужість громадськості до старожитностей, підняти на місцях інтерес до писемних і речових пам'яток, зблизити і об'єднати всіх, хто цікавиться старожитностями, підняти питання про необхідність створення археологічних кафедр при учбових закладах для підготовки кадрів” [Уваров, 1905]. Археологічні з'їзди сприяли розвитку науки, а також дозволяли провести дослідницьку діяльність з метою вияву етнографічних та мистецьких особливостей того чи іншого регіону Російської імперії. На першому з'їзді в Москві (1869) вирішено проводити форуми один раз на три роки по чергово у різних містах, а у тематиці мали переважати доповіді і повідомлення, пов'язані з історією та археологією того регіону, де відбувався з'їзд. Це, безперечно, піднімало інтерес до старожитностей на регіональному рівні, давало поштовх пошуковій роботі. Всього за період з

1869 по 1911 роки відбулося п'ятнадцять з'їздів у різних містах Росії та України, матеріали яких опубліковано у сорока томах праць. Зважаючи, що українські терени були багаті на пам'ятки старовини, тут відбулося шість з'їздів: двічі в Києві (III – 1874, XI – 1899), Одесі (VI – 1884), Харкові (XII – 1902), Катеринославі (XIII – 1905), Чернігові (XIV – 1908) [с. 14]. Напередодні проведення кожного форуму створювався організаційний комітет, який розсилав установам, вченим товариствам, науковцям запрошення прийняти участь у роботі зібрання, формувалася Рада з'їзду, у складі якої були члени оргкомітету, а також делегати від тих установ, чіїх представників не було в оргкомітеті. Засідання на кожному з'їзді відбувалися у пленарному і секційному режимах. На пленарних розглядалися загальні проблеми дослідження старожитностей різних епох. Секційні засідання проходили за декількома напрямками, кількість секцій в середньому складала шість-сім. Найбільш поширеними були секції первісних старожитностей; історичної географії і етнографії Росії, України та інших слов'янських земель; суспільний і домашній побут слов'янських народів; церковний побут; руські (українські) пам'ятки мистецтва і живопису; старожитності класичні, візантійські і західно-європейські.

Перелік напрямків роботи секцій виходив далеко за рамки археології як науки. Будь-який учасник з'їзду міг за бажанням взяти участь у роботі однієї або

декількох секцій. Таке поєднання наук висувало Археологічні з'їзди на рівень комплексного вивчення особливостей археології, історії, етнографії та традиційних ремесел певного регіону, давав сенс накопичення та експонування нових наукових знахідок та предметів матеріальної культури.

2. *Науково-дослідницька діяльність у з підготовки та проведення XII Археологічного з'їзду у Харкові (1902). М.Ф.Сумцова, В.В.Іванова, Е.Кріста*

XII Археологічний з'їзд відбувся у Харкові в серпні 1902 р, головою оргкомітету та Ради з'їзду виступив відомий дослідник, громадський діяч М.Ф.Сумцов. Видатний украшський етнограф та науково-громадський діяч Харкова Микола Федорович Сумцов, послідовник О. О. Потебні, гідно продовжив традиції вивчення та пропагування традиційної народної культури. поклавши багато зусиль на визначення в досягнень Слобожанського репону. В. З. Фрадкін зазначає, що «М. Ф. Сумцов був не тільки визнаним в Європі вченим-етнографом, але і видатним організатором. У період підготовки до проведення з'їзду вийшли друком 10 томів Харківського збірника, статті у інших наукових виданнях. Зокрема надруковані програми етнографічного допису про особливості культури та побуту селянського населення, складені вченим. також розроблені ним питальники до зібрання матеріалів про кобзарів та лірників, про писанки та відомості про них, уваги до збору експонатів для

етнографічної виставки, що мають велике значення для вивчення традиційної культури краю.

За зібраними матеріалами для етнографічних виставок, які працювали під час проведення з'їзду, зусиллями М. Ф. Сумцова «був створений краший, за відгуками фахівців, у науковому відношенні етнографічний музей Харківського історико-етнографічного товариства. Під його керівництвом діяльність товариства набула фольклорно-етнографічної спрямованості, чому сприяло заснування при ньому щорічних премій ім. Т. Г. Шевченка, О. О. Потебні, М. С. Дринова, Є. К. Редіна, М. В. Лисенка за кращі студентські роботи, головним чином у галузі етнографії» [2, с.14]. Ці факти визначають прагнення видатного культурного діяча щодо створення в Харкові вагомого науково-дослідницького осередку.

У період підготовки та проведення XII Археологічного з'їзду була зібрана і вийшла друком значна кількість матеріалів до опису етнографії та фольклору, а також із життя кобзарів, кобзарської та побутової інструментальної традиції. Велика кількість наукових статей і першодруків експедиційних матеріалів надрукована у 10 томах «Харківського збірника», окремі публікації у часописі «Киевская старина». Зібрано значні археологічні та етнографічні колекції, на матеріалі яких було відкрито у Харкові два етнографічних музеї. М. Ф. Сумцов особисто здійснив експедиційний виїзд у Охтирський повіт та на основі

власно зібраного матеріалу видав книжку «Очерки народного быта» [3].

У 1898 р. виходить друком значне монографічне дослідження В.В. Іванова «Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии», у 1902 році у Збірнику підготовчих матеріалів до проведення з'їзду, – стаття Є.Криста «Кобзарі та лірники Харківської губернії», а також її надруковано у XIII томі праць Історико-філологічного товариства. Нажаль, після проведення З'їзду в Харкові спала хвиля інтересу до значних наукових та джерелознавчих розвідок. Про це М. Ф. Сумцов з жалем пише в 1916 році: «На наукове оброблення сяяли гарне зерно такі наукові діячі, як Максимович, Потебня, Чубинський, Костомаров, Гринченко; на жаль, з початку століття дотепер нема нових наукових розвідок» [4, с.6].

3. Концерт кобзарів та лірників, зорганізований Г. М. Хоткевичем у межах культурної програми з'їзду, його культурно-просвітницька мета та новаторський характер проведення.

Емський указ 1876 р. про заборону сценічних виступів та публікацій «малороссийским наречием» на 26 років майже повністю припинив сценічні виступи кобзарів на публічних зібраннях. Наізнав кобзарське виконання прозвучало саме на концерті під час секційного засідання XII Археологічного з'їзду. Особливе значення виступу кобзарів у розвитку кобзарського мистецтва полягало в тому, що саме в Харкові та у регіоні на той час проживало чи не

найбільше кобзарів. Це й спонукало до того, щоб у програму з'їзду включити й проблему кобзарства. За ініціативою М. Ф. Сумцова заплановані доповіді про кобзарство були проілюстровані виступом народних співців-кобзарів. Щоб довести не тільки історичну, але й мистецько-виконавську значимість мистецтва народних співців – кобзарів, їх вплив на слухачів, комітет звернувся до Гната Хоткевича з проханням підготувати виступ кобзарів й зробити на з'їзді доповідь про стан кобзарства в Україні.

В. І. Мішалов доводить, що Гнат Хоткевич задумав показ мистецтва народних співців – кобзарів за оригінальним планом, а саме задумав показати не тільки поодинокі, сольні виконання кобзарського репертуару, а й зібрати з кобзарів, лірників та народних співців малі ансамблі та «хор». До того ж показати традиційне ансамблеве музикування на скрипках, басолі, ударних інструментах «троїсту музику», тобто – з ілюстрації зробити мистецьке дійство. Реалізація задуму ускладнювалася тим, що кобзарські інструменти були індивідуальні за строєм, вироблялися під голос того чи іншого кобзаря.

В монографії «Харківська бандура» вчений розповідає історію цього незвичного для концертної практики того часу заходу. «Для майбутнього виступу запросили шістьох кобзарів, чотирьох — зі Слобідщини: Петра Древченка, Павла Гащенка, Івана Кучугуру-Кучеренка, Івана Нетесу; із Полтавщини — Михайла Кравченка, із Чернігівщини — Терентія Пархоменка.

Цю шестірку на бажання Гната Хоткевича було доповнено трьома лірниками, а потім, коли виявилось, що зібраний ансамбль у голосовому відношенні був однобоким — переважали басы, а тенорів (крім Т. Пархоменка) не було, то запросили ще місцевого сліпця-тенора Павла Кисіля, що тоді виступав без інструмента, але кобзарські пісні знав [454; с. 34].

«Засідання II відділення історико-географічних та етнографічних древностей», яке присвячувалося народній кобзарській творчості, вирішено було провести в залі публічної бібліотеки, себто в найкращому залі тодішнього Харкова. Програма кобзарського виступу складалася з двох частин. У першій, історичній, лунали думи та історичні пісні в сольному виконанні. Художньо-виконавський рівень виконавців перевершив усі сподівання. І коли перша частина закінчилася, то, як згадував Г. Хоткевич, «зал не можна було впізнати [...] І самі сліпці теж не менш схвильовані: могутнє почуття оволодіння радістю собі подібних вщерть переповнило їхні серця.» [453; с. 25]

Усього на концерті було виконано 26 творів як сольо, так і малими ансамблями, усім складом кобзарів. Гнат Хоткевич продемонстрував високий рівень народної кобзарська творчості, а у виголошеній доповіді^{14'} [454] довів, що, незважаючи на це високовартісне мистецтво, виконавці — незрячі народні співці-кобзарі — зазнають грубих поліційних утисків та переслідувань.

Після виступу на XII Археологічному з'їзді кобзарів почали все частіше запрошувати на концертні виступи як

в Україні, так і в інших містах Російської імперії. Це було також пов'язано зі зростанням самосвідомості українців. Микола Сумцов писав: «Харківський археологічний з'їзд дав великий поштовх до вивчення репертуару й побуту кобзарів та лірників і, вочевидь, послугував вихідним пунктом щодо поліпшення їхнього соціального й матеріального стану» [567; с. 41/21].

Раптові зміни в побуті народних сліпих кобзарів, пов'язані з чи ними виступами по сценах та деінде, мали як позитивні, так і негативи наслідки. Природно, кобзарі стали отримувати значно більшу плату і деякі з них згодом повністю відмовилися від традиційного способу заробітків. Концертні виступи суттєво вплинули також на окремих кобзарів, і почався процес перетворення простих народних музик на «артистів». Наслідки з'їзду бачимо в усьому: й у працях наукового порядку, й у тій увазі, яка стала приділятися громадськістю носіям кобзарського мистецтва» [73-74].

Тема 14.

Харків і музична культура Сходу України у I половині ХХ ст.

Мета: прослідкувати динаміку культурно-мистецьких процесів на Слобожанщині в дзеркалі харківського музичного життя .

План лекції:

1. Значення Харкова – промислового та культурного центра Слобожанщини як першовідкривача в культурних подіях початку ХХ ст..

Діяльність Харківського відділення музичного товариства, художньо-освітніх, театральних товариств.

2. Розвиток музичного виконавства і становлення педагогічних шкіл, рух аматорських хорових та музично-драматичних колективів у 10 роки ХХ ст.

Основний зміст

1. Значення Харкова – промислового та культурного центра Слобожанщини як першовідкривача в культурних подіях початку ХХ ст.. Діяльність Харківського відділення музичного товариства, художньо-освітніх, театральних товариств.

1. Процес становлення та розвитку музичної культури на Сході України у зазначений період відбувався в енергетично потужній атмосфері, котра була зумовлена поширенням та розгортанням національно-визвольного руху. Основні етапи розвитку культури і мистецтва у Харкові, як центру слобожанського регіону висвітлені у праці «Історія міста Харкова у ХХ ст.» (2004). Зокрема у Розділі I : Харків на початку ХХ ст. це стаття «Музика». (С. 74–80) ; у Розділі IV — «Харків у період відбудови. Музична культура та культурно-освітні установи». (С. 440–444); у Розділі V зміни у культурному будівництві включені у статтю «Харків у середині 50 — на початку 90-х років» (С. 511–527) ; у Розділі VI — «Харків у добу незалежної України. Культура. (С. 656–660).

Формуванню та розвитку музичної культури Сумщини присвячена монографія сумського історика й краєзнавця Г. Д. Локощенка «Музично-театральна культура Сумщини» (2012).

Вагому роль у процесі національного відродження відіграли культурно-мистецька еліта Слобожанщини та громадські організації «Просвіти», що ідеологічною основою своєї діяльності вважали формування національної самосвідомості, обстоювання політичних, економічних, культурно-освітніх прав українського народу, пропаганду демократичних ідей національної культури, просвітництва, поширення освіти серед народних верств суспільства, поглиблення культурно-мистецьких зв'язків.

Плідна праця почесних членів «Просвіти» Х. Алчевської, Д. Багалія, В. Винниченка, Б. Грінченка, Н. Григорієва, Д. Дорошенка, С. Русової, В. Прокоповича, І. Огієнка, М. Сумцова, та ін., провідних діячів культури і мистецтв І. Слатіна, Г. Хоткевича, В. Комаренка, П. Кравцова, Н. Куплеваського, О. Літінського, М. Тихонова та багатьох інших представників національної еліти у сферах громадського, суспільно-політичного та культурно-освітнього життя носила конструктивний характер та виступала провідним чинником, що істотно вплинув на процес розбудови національної культури [5; 253].

Місцеву громаду ознайомлювали із симфонічною творчістю українських, російських та європейських авторів. Перед концертами всі бажаючі мали можливість отримати анотації про творчість композиторів. Успіх цих заходів був великий. Газета «Южный край» від 18 листопада 1892 р. зазначала: «Симфонічні концерти місцевого відділення ІРМТ збудили до такої міри інтерес у харків'ян, що в залі бракує місць для всіх бажаючих відвідати концерти» [9].

Протягом першого десятиліття ХХ ст. І. І. Слатіним були проведені ювілейні симфонічні зібрання. Так, за даними тогочасних історичних матеріалів [7; 4], у 1903 – 1904 рр. перше симфонічне зібрання було присвячено 10-річчю від дня смерті П. Чайковського, а четверте зібрання приурочене до 100-річчя від дня народження М. Глінки і вшануванню пам'яті П. Чайковського. У 1904 – 1905 рр. відбулись два симфонічних зібрання, присвячені вшануванню пам'яті А. Рубінштейна [8; 4]. Також проводились симфонічні зібрання, на яких громаді репрезентувались новотвори українських композиторів та викладачів училища. Зокрема, у програмі четвертого симфонічного зібрання 1908 р. твори харківських композиторів: симфонічна фантазія «На Олімпі» К. Горського, «Зліт слов'янських соколів» В. Сокальського, кантата для мішаного та чоловічого хорів у супроводі симфонічного оркестру «Співайте та радійте» А. Юр'яна [3; 328].

Організаційні заходи дирекції Харківського відділення ІРМТ активізували розвиток професійного камерно-концертного музикування. У Харкові гастролювали видатні музиканти того часу, які репрезентували нові мистецькі напрями, художні прийоми і засоби виконавства: диригенти М. Черепнін, С. Василенко, О. Хессін, К. Сараджев, М. Іпполітов-Іванов, М. Кленовський, професори московської консерваторії А. фон Глен, К. Ігумнов, Ю. Ісерліс, професор віденської консерваторії П. Кон, скрипалі Г. Венявський, П. Сарасате, С. Лазерсон, Ф. Крейслер, співаки Г. Бакланов, В. Дамаєв, С. Друзякін, Л. Клементьєва, Л. Сибірякова, Л. Липковська, О. Мішуга, В. Петрова-Званцева, Л. Собінов, Д. Смирнова, М. Черкаська, Ф. Шаляпін, Л. Яковлева та ін. З великим успіхом пройшли концерти Брюссельського струнного квартету, Празького струнного квартету, Московського камерного ансамблю [12; 76]. Наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. поширенню професійного музичного мистецтва сприяла концертна діяльність викладачів Харківського відділення ІРМТ як в Україні, так і поза її межами. Аналіз їхніх концертних програм засвідчує жанрову та стильову різноманітність запропонованих широкому громадському загалу музичних творів.

Зокрема, інструментальний дует у складі піаніста О. Горовіца та віолончеліста Є. Бельського ознайомив харківську громаду з кращими зразками сучасної

російської камерної музики – творами О. Глазунова, О. Скрябіна, А. Рубінштейна, С. Рахманінова. З історичним циклом, присвяченим творчості Л. Бетховена в Україні, Англії, Данії, Норвегії, Швейцарії виступив інструментальний дует у складі піаніста В. Сафонова та віолончеліста Є. Білоусова [7;4] концерти провідних музикантів, які відбулись за ініціативою дирекції Харківського відділення ІРМТ сприяли професіоналізації музично-театральної культури Слобожанщини. Протягом цього часу у місті виступили видатні вітчизняні та європейські артисти: співаки – Т. Руффо, М. Баттистіні, Ф. Шаляпін, скрипалі Г. Венявський, П. Сарасате, С. Лазерсон, Ф. Крейслер, піаністи К. Ігумнов, Ю. Ісерліс, П. Кон та ін. [12; 78].

2.Розвиток музичного виконавства і становлення педагогічних шкіл, рух аматорських хорових та музично-драматичних колективів у 10 роки ХХ ст.

На початку ХХ ст. відображенням могутнього національного піднесення на Слобожанщині стало заснування у Харкові художньо-освітніх, просвітницьких організацій, театральних товариств. Однією з таких організацій стала художньо-освітня «Спілка мистецтв», що об'єднала понад 200 видатних діячів культури і мистецтва. Головною метою її діяльності була популяризація національної культурної спадщини, поширення культурно-мистецьких зв'язків та залучення до мистецтва найширших верств населення. Для реалізації цього при спілці, що знаходилась на

центральної вулиці міста (Сумській, 14), були відкриті майстерні драми, живопису, скульптури, музики, співу і танцю [11; 33]. Також «Спілка мистецтв» розгорнула свою діяльність у концертно-просвітницькому напрямі, організовуючи заходи, що сприяли урізноманітненню видів і форм музично-театральної культури Слобожанщини та надавали можливість харків'янам ознайомитись із класичною та сучасною музичною спадщиною у професійному виконанні. Для місцевої громади почали систематично проводитись «Музичні суботи», в яких брали участь талановиті артисти: Б. Левенштейн (скрипка), Л. Пактовський (фортепіано), І. Слатін (віолончель), Ф. Сміт (скрипка), співаки М. Дубровін, Є. Олексєнко, О. Щербакова та ін. Репертуар цих вечорів становили твори російських композиторів: О. Бородіна, Ц. Кюї, С. Рахманінова, М. Римського-Корсакова, А. Рубінштейна, П. Чайковського й ін. За сприянням діячів «Спілки мистецтв» систематично проводились концерти у приміщенні Художнього училища та залі громадської бібліотеки. Концертні програми цих заходів були достатньо різноманітними і включали класичний вокальний, інструментальний репертуар, виступи письменників, музикознавців, драматичних акторів та артистів балету. Іноді влаштовувались так звані «Денні концерти», що носили зазвичай тематичний характер та знайомили широку публіку з творчістю Й. С. Баха, Л. Бетховена, О. Скребіна, Р. Шумана, Ф. Шопена. Особливою популярністю у харківської громади

користувалися вечори української класичної музики, які відбувались у приміщенні «Українського дому» (Миколаївська площа, № 22). У концертних програмах провідними співаками М. Піддубною, Д. Ткаченко виконувались твори українських класиків М. Лисенка, С. Гулака-Артемовського, К. Стеценка, арії українською мовою з опер «Дубровський», «Пікова дама» П. Чайковського, «Фауст» Ш. Гуно, «Майська ніч» М. Римського-Корсакова, а також українські народні пісні [11; 34].

За сприянням діячів «Спілки мистецтв» до Харкова були запрошені провідні музиканти того часу. З великим успіхом у приміщенні Художнього училища та залі громадської бібліотеки відбулись концерти відомих музикантів з країн Європи: піаністів А. Рубінштейна, І. Падеревського; скрипалів Л. Ауера, Е. Соре, Ф. Ондржічека, С. Барцевича, В. Бурместера, Б. Губермана, Ф. Крейслера, Я. Кубелік, П. Сарасате, Ж. Тібо, Є. Ізаї; віолончелістів П. Казальса, Г. Касадо та ін.

Значний вплив на поширення оперного мистецтва серед широких верств громадськості мала діяльність постійного російського оперного театру, розташованого у будинку Комерційного клубу. З 1910 р. оперні вистави ставилися новоутвореним театром «Колоссеум». Цьому значною мірою сприяла діяльність Харківського музичного училища, яке готувало для театру професійні кадри – співаків, диригентів та інструменталістів.

Упродовж першого десятиліття ХХ ст. на сценах оперного театру, у складі різних харківських оперних труп зроста плеяда українських талановитих артистів, серед яких співачки М. Інсарова, О. Мейчик, М. де Рібас, О. Тер'ян-Корганова (Егіне Коргаян), тенори А. Боначич, Є. Долинін, І. Єршов, О. Камінський, баритон Я. Светлов та ін. На театральних сценах міста ставилися оперні вистави, що були подією на сценах російських оперних театрів: «Сомнабула» В. Белліні, «Тангейзер» Р. Вагнера, «Казки Гофмана» Ж. Оффенбаха, «Опричник» П. Чайковського, «Купець Калашников» А. Рубінштейна, «Гамлет» А. Тома. Ставилися й новотвори харківських композиторів: «Зрада» та «Ася» М. Іполітова-Іванова, «Лісовий цар» В. Сука.

З початку 20-х років ХХ ст. музична культура регіону розвивалася в новому масштабі. Харків визнаний економічний та політичний центр України був не тільки центром губернії, але й фактично столицею молодій Українській республіці хоч офіційно це було зафіксовано Конституцією ЦРСР тільки 1929 року. – Харків мав статус столиці Радянської України. Харківський національний академічний театр опери та балету був створений у 1925 р. як Українська Державна Столична Опера на базі постійної в Харкові оперної антрепризи, яка існувала з 1880 року. Саме на його сцені у 1883 р. вперше були поставлені «Різдвяна ніч» та «Утоплена». Театр міняв назви – у 1918 – Народна опера, у 1920 як Російська державна опера, з 1931 р. став називатися Харківським театром опери та балету, у

1934 отримав звання академічного, та у 1944 р. йому було присуджене ім'я М.В.Лисенка. Харківська опера мала великий вплив на розвиток вітчизняного музично-драматичного мистецтва. Тут співали І.Литвиненко-Вольгемут, Б. Гмиря, І. С. Пвторжинський, І. С. Козловський. Гастролували відомі майстри вокального мистецтва А. В. Нежданова, Л. В. Собінов. Високохудожні декорації розробляв відомий театральний художник Петрицький.

Тема 15.

Розвиток концертно-філармонічної діяльності та виконавське мистецтво краю.

Мета: довести провідне значення академічних жанрів у розвитку музичного мистецтва краю, зв'язку виконавської та освітньої діяльності у розбудові структури музичних установ не тільки Харкова, Сум як культурних центрів, але і, повітових міст.

План лекції

1. *Художні колективи Харківської обласної філармонії Перший в Україні кіносеанс (1896). Харків перша столиця Радянської України., центр українського відродження у 20-ті роки ХХ ст. Перша мережа радіомовлення (1924). Відкриття державної філармонії (1929), Театру опери і балету (1925), Театру музичної комедії (1929).*

2. *Розвиток народно-оркестрового виконавства як нового напрямку вітчизняної музичної культури*
3. *Творча діяльність Сумської державної філармонії (1939)*

Основний зміст

1. Художні колективи Харківської обласної філармонії Перший в Україні кіносеанс (1896). Харків перша столиця Радянської України., центр українського відродження у 20-ті роки ХХ ст. Перша мережа радіомовлення (1924). Відкриття державної філармонії (1929), Театру опери і балету (1925), Театру музичної комедії (1929).

Харківська філармонія, **заснована в 1929 році**, є однією з найстаріших концертних організацій України. У будівлі філармонії - пам'ятці архітектури, визначному культурному центрі міста - бували Петро Чайковський, Сергій Рахманінов, Федір Шаляпін і багато інших видатних діячів мистецтва. Тут в 1896 р. відомий фотограф Альфред Федецький провів перший в Україні кіносеанс, звідси у 1929 р. вийшла в ефір перша українська радіостанція.

Організація музичного життя Слобожанщини, зокрема, Харкова і Сум як культурних центрів краю, у 20-30-тих рр. ХХ ст. була ідеологічно обумовленою. . Форми музичного життя та художню спрямованість творчості розглядали, передусім, як засіб агітації та пропаганди офіційної державної ідеології та важливий чинник поширення у маси нової пролетарської культури

У цей час вагому роль у організації музичного життя відіграла місцева філія товариства ім. М. Леонтовича м. Харкова. До її складу увійшли провідні музичні діячі С. Дремцов, П. Козицький, М. Коляда, Ф. Богданов, В. Клебанов, В. Барабашов, В. Павкович, К. Богуславський, В. Ступницький, З. Заграничний, Б. Новосадський, Ю. Мейтус, С. Рибальченко. Основні аспекти їх діяльності були окреслені у декларації «Жовтень в музику». Не зважаючи на ідеологічний характер постанови, в основі діяльності представників філії була ідея національного культурного будівництва. Переважали масові заходи: Дні музики на Харківщині, Всеукраїнський конкурс музичних творів та Всеукраїнська музична виставка (1927). У 1928 році було створене Українське акційне філармонічне товариство „Укрфіл” історичний попередник Харківської (1929) та Сумської (1939) філармонії.

Створення першого державного симфонічного оркестру у Харкові пов'язано із організацією музичного колективу Радіомовлення (1926-1927), який набуває статусу філармонічного із часу заснування Філармонії (дир. Я. Розенштерн, 1929). Визначною культурною подією для міста було запрошення до симфонічного оркестру провідних європейських диригентів того часу: Г. Адлера (Німеччина), Ф. Штидри (Австрія), Е. Сенкара (Угорщина) з метою розширення репертуару та підвищення виконавського рівня. Із розвитком

оркестрового виконавства пов'язаний початок творчої діяльності в оркестрі Н. Рахліна, Д. Ойстраха..

Один з найцікавіших періодів в творчому житті колективу пов'язаний з діяльністю на посаді головного диригента народного артиста РРФСР І. Гусмана (1946-1957гг.). У ці ж роки з оркестром виступають всесвітньо відомі піаністи: Е. Гілельс (1948), С. Ріхтер (1949); проходять авторські концерти композиторів Д. Шостаковича, А. Хачатуряна, Д. Кабалевського. Особлива сторінка у творчій біографії симфонічного оркестру пов'язана з ім'ям талановитого диригента, дипломанта Міжнародного конкурсу «Герберта фон Караяна» В. Жорданія (1976-1983гг.). Його робота стала стимулом для справжнього творчого підйому оркестру. У 1977 році симфонічний оркестр філармонії отримав звання дипломанта Всесоюзного конкурсу.

Нині у складі академічного симфонічного оркестру під керівництвом засл. діяча мистецтв України Ю.Янко (з 2001) близько 100 високопрофесійних музикантів, багато з яких мають звання лауреатів міжнародних та національних конкурсів. Концертмейстер колективу - народний артист України Ігор Шаповалов. За роки існування колективу з ним виступали видатні музиканти - Артур Рубінштейн, Генріх Нейгауз, Святослав Ріхтер, Еміль Гілельс, Арам Хачатурян, Мстислав Ростропович, Рудольф Керер, Віктор Пікайзен, Володимир Крайнев, Наум Штаткман, Ліана Ісакадзе, Михайло Плетньов, Володимир Співаков, Дмитро Башкіров, Даніїл Крамер, Сергій Стадлер, Олександр Князев та багато інших.

Один із відомих колективів філармонії Камерний хор, який був створений у 1980 р. з ініціативи народного артиста України, лауреата Національної премії України імені Т. Шевченка В'ячеслава Палкіна і у 1990 р. отримав статус філармонійного. Нині цей ушлавлений колектив носить ім'я свого відомого засновника і плідно працює під керівництвом лауреата Національного конкурсу Андрія Сиротенка. Цей мобільний творчий колектив, здатний працювати в різних стилях і жанрах хорової музики, неодноразово перемагав у престижних всеукраїнських і міжнародних хорових конкурсах.

У творчому складі філармонії також працювали: інструментальний ансамбль «Три плюс два» під керуванням професора Ігоря Снедкова, органіст Станіслав Калінін, солісти-інструменталісти, солісти-вокалісти камерного та естрадного жанрів, майстри художнього слова, артисти оригінальних жанрів.

2. Розвиток народно-оркестрового виконавства як нового напрямку вітчизняної музичної культури

Розвиток народно-оркестрового виконавства пов'язаний із діяльністю видатного диригента, і музичного діяча, професора Харківського музично-драматичного інституту В.Комаренка. Оркестр народних інструментів андріївського типу був створений ним ще 1926 р. Велику увагу митець приділяв створенню спеціального репертуару, жанрово-стильової палітри оркестру народних інструментів, формуванню академічного напрямку народно-оркестрового виконавства,

пропагуванню творчості як створеного ним професійного колективу, так і аматорських оркестрів народних інструментів.

Альтернативою оркестру андріївського типу була діяльність у 1926-1932 роках створеного Г. Хоткевичем та Л. Гайдамакою оркестру українських народних інструментів, який залучав скрипкову, бандурну оркестрову групу у якості соліруючих інструментів.

Створений свого часу як свідоме мистецьке узагальнення самотності традиційного етнічного інструментарію, оркестр українських народних інструментів завжди використовував у своїй творчій діяльності кращі зразки народного музикування. Його інструментальний склад сформувався в процесі розвитку академічного народно-оркестрового виконавства. Загальну картину його розвитку Л. І. Повзун характеризує як «...своєрідний ренесанс, який переживає народнооркестрове мистецтво у ХХ – на початку ХХІ ст.»[5, с. 273]. На думку дослідниці, він удосконалив інструментарій і репертуар, розширив художні засоби музичної виразності. Це дозволило автентичним інструментам органічно долучитися до академічного виконавського процесу. Зокрема, створено новий тип концертної бандури, концертні й оркестрові різновиди цимбал. В оркестрових складах поширюється «українська» чотириструнна квінтова домра, відтворюється на етнографічній основі кобза, яка існує як група інструментів у 5 типорозмірах.

Музичну картину 20х – початку 30х рр.. у Харкові суттєво доповнила творча діяльність капели бандуристів під керівництвом Г.М.Хоткевича, , хорової капели «ДУХ», Женхорансу.

Ці види концертного виконання викликали великий суспільний інтерес до ансамблевого, хорового, оркестрового виконавства у аматорському середовищі, Захопленість академічними жанрами музичного мистецтва широкими колами любителів музики сприяла розширенню мережі самодіяльних художніх колективів, підтримувалася проведенням олімпіад, фестивалів, конкурсів.

3. Творча діяльність Сумської державної філармонії (1939)

Сумську державну філармонію було створено у 1939р. процес професіоналізації музичного життя пов'язаний із розвитком освіти. З 1920 року в Сумах діяла музпрофшкола під керівництвом видатного музиканта, педагога Леоніда Кагадеева, яка існувала до 1934 р. В інших містах Сумщини в період 1917-1941 рр. музична освіта здійснювалась при педучилищах (Охтирка, Глухів), а також в студіях та гуртках при загальноосвітніх школах та будинках культури. Особливо насиченим в 20-30 роки було музичне життя Глухівського педагогічного інституту.

Нове культурне будівництво на Сумщині базувалося в основному на традиціях і надбаннях минулого і проходило в нелегких, суперечливих умовах

однотипності, командно-адміністративного керівництва культурою, спрямованого на знищення багатьох цінних надбань минулого. Незважаючи на це, на Сумщині активно функціонувало культурне та мистецьке життя, підсумком якого було створення Сумської обласної філармонії, разом із відокремленням Сумської області у 1939 році, із створенням художніх колективів Сумської філармонії.

В довоєнний період в філармонії працювало до 30 творчих працівників. Художні колективи філармонії проводили 500-600 концертів на рік, обслуговували 100-120 тисяч слухачів як силами гастролерів, так і власними творчими колективами. Це концерти великих майстрів вітчизняного музичного мистецтва та естради: Н. Обухової, Д. Ойстраха, О. Петрусенко, Л. Чорної, І. Набатова.

Передумовою створення професійних колективів філармонії і показовою для культурного життя Сумщини, була музично-просвітницька і концертна діяльність вихованців та вчителів музичних шкіл, які віддзеркалюють загальний рівень розвитку національних музично-виконавських сил.

Сумщина виховала велику кількість солістів – вокалістів, які згодом стали видатними професійними виконавцями. Головною базою для виявлення і розвитку талантів було хорове мистецтво. Саме в хоровому мистецтві, як хористи починали свою співацьку діяльність багато відомих радянських вокалістів. Перші уроки мистецтва Народний артист

СРСР, соліст Великого Київського театру опери та балету Петро Сергійович Білинник, який родом був з Охтирщини.

Вихідець із співучого міста Лебедин. Б.Р.Гмиря у юнацькі роки співав у хорі О. І. Пінчука. Після завершення своєї музичної освіти в Харківській консерваторії Борис Романович завоював звання лауреата всесоюзного конкурсу вокалістів. Соліст Київського театру опери і балету, він проявив себе і як видатний камерний виконавець. У 1917 – 1941 рр. з Сумського регіону вийшли й інші відомі співаки. Серед них заслужені артисти СРСР Д.І.Козинець з міста Суми, А.О.Кока з міста Ромни. В 30 – ті роки велику популярність в республіці завоювала солістка Харківської опери К. О. Оловейнікова.

В 50 – 60 роки професійне мистецтво України одержало з художньої самодіяльності Сумщини і ряд інших яскравих виконавців. Серед них – Заслужені артисти УРСР О.П.Жила, В.І.Скубок, П.Г.Сокира, народна артистка УРСР Р.С.Колесник.[8; с.38] З Білопільського району родом заслужений артист УРСР, соліст Львівської опери Олександр Чепурний.

У 30–ті роки саме завдяки участі у художній самодіяльності розвинувся талант Анатолія Мокренка, в майбутньому народного артиста СРСР. Він народився у с. Терни, Недригайлівського району. Тут у 1925-1933 рр. існували хор, духовий та оркестр народних інструментів, вокальна і хореографічна групи, драматичний гурток. Інші види музичної творчості,

наприклад, інструментальні, симфонічні оркестри, камерні ансамблі, також стрімко розвивалися в 30-ті роки і були широко розповсюджені. Так наприклад з 1919 по 1935 рр. симфонічні оркестри існували при Охтирському Будинку освіти, керівники П.Чигринець, А.Кисюленко.

В 30-ті роки симфонічні оркестри були організовані навіть в сільській місцевості, в Ямпільському районі на хуторі Жовтневої революції, в с. Клишки Глухівського району, в с. Смілому Недригайлівського району та інших.

Також успішно розвивалася мережа камерних ансамблів: струнний квартет існував в Сумському артилерійському училищі, в Охтирці. Потреба у творчості таких видів та жанрів свідчить про те, що існувала аудиторія слухачів, яка цікавилась симфонічною і камерною музикою, таким чином підвищувався загальний рівень музичної культури.

Невід'ємною частиною концертної практики 30-х рр.. стали духові оркестри. Вони грали помітну роль не лише в музичному житті, а й в громадсько – політичному. В довоєнний період головною рисою цього жанру були не прикладні, а концертно - просвітницькі функції, що здійснювалися як в клубах, так і в садах, парках. Особливо слід відзначити духовий оркестр с. Попівки Конотопського району. В 30-40 рр. він щонеділі грав у сільському парку, виконував програми з творів класичної музики. До кращих духових оркестрів слід віднести також колективи м.

Суми: оркестр радянських працівників, керівник Г.Васильєв, оркестр клубу «Металіст», керівник викладач Харківської консерваторії М.З.Корнеєв.[34; с. 43] У довоєнний період цей жанр був самим масовим. В 1940 році в області значилось 425 духових оркестрів.

Популярні в 30-ті роки були і оркестри народних інструментів. домро – балалаєчні оркестри, які в післявоєнний період стали домінуючою формою оркестрового музикування. Це стимулювалося і політикою музичних учбових закладів, де були відкриті класи цих інструментів, домри, баяну, балалайки.

Серед кращих колективів народних інструментів післявоєнного періоду – оркестр Палацу культури ім. Луначарського в м. Конотоп, керівник М. П. Пашковський, Палацу культури заводу ім. Фрунзе в Сумах, керівник І. В. Русак, Глухівського, Роменського будинків культури, керівники Д. Кашуба, В. Пилнов.

В репертуарі цих оркестрів твори П. Чайковського, Б. Лятошинського, П.Ніщинського. Виконуються і крупні твори музичної класики: концерти Е.Гріга, А.Аренського для фортепіано з оркестром.

З складу колективів оркестрів народних інструментів вийшли ряд визначних діячів української культури. Так, композитор Р.І. Верещагін, розпочав своє музичне життя балалаєчником в с. Гребениківці Тростянецького району. Доктор мистецтвознавства, композитор Антон Іванович Муха, був активним учасником шкільного оркестру народних інструментів в

м. Білопiллi 1943-1947 рр.

Мистецтво кобзарiв, бандуристiв на Сумщинi розвинулося у ансамблевих формах. В Конотопi було створено ансамбль бандуристiв «Вiдродження», керiвник А.А.Ковшар. На базi цього ансамблю виникла капела бандуристiв Конотопського клубу iм. Луначарського, яка iснувала до 70-х рокiв.[34; с.44]

Тема 16

Вiдомi композитори члени Харкiвського вiддiлення Спiлки композиторiв України

Мета: охарактеризувати творчiсть кiлькох поколiнь композиторiв – представникiв харкiвської композиторської школи.

План лекцiї:

1. Дiяльнiсть харкiвської органiзацiї Нацiональної Спiлки композиторiв України.

2. Творчо-педагогiчні принципи С. С. Богатирьова – засновника харкiвської композиторської школи.

3. Вiдомi українські митцi класу С. С. Богатирьова А. Штогаренко, Ю. Мейтус, В. Нахабiн, В. Борисов, Дм. Клебанов, М. Тиц, Г. Тюменева, М. Коляда.

4. Композитори другого поколiння, учнi Д. Клебанова: В. Губаренко, В. Бiбiк, яскравi представники 60-х рокiв, В. Золотухiн, В. Птушкiн. Хоровi твори М. Кармiнського, композиторський фольклоризм у iнструментальних та оркестрових творах Г. Цицалюка, А. П. Гайденка, Л. I. Донник.

5.Третє покоління – сучасні композитори та їх жанрово-стильові уподобання: хорові концерти, оперні та симфонічні твори Ю.Алжнева, О.Щетинського, В. Мужчиля.

Основний зміст

1.Діяльність харківської організації Національної Спілки композиторів України.

Харківська організація Спілки композиторів України була створена у 1932 р. групою талановитих музикантів на чолі з проф. С.С. Богатирьовим як громадська творча установа.

Завданням Спілки композиторів як громадського утворення у радянські часи було єднання українських музикантів для створення високохудожніх творів на основі методу соціалістичного реалізму, сприяння їхньому творчому розвитку та професійної майстерності. До спілки увійшли композитори і музикознавці В. Барабашов, Ф. Богданов, В. Борисов, П. Гайдамака, О. Жук, Д. Клебанов, М. Коляда, Ю. Мейтус, Й. Миклашевський, В. Нахабін, В. Рибальченко, А. Сироткін, О. Стебляно, М. Тіц, Г. Тюменєва, А. Штогаренко. У той час закладалися основи розвитку фундаментальних жанрів – симфонічного, оперного, балетного. Композиторський та науковий спадок перших членів Спілки ввійшов у золотий фонд української музики.

Після 1917 року Харків як столиця Радянської України значно розширив коло освітніх установ. Серед них і

створення на базі консерваторії музично-драматичного інституту (вже без участі багатьох видатних музикантів, зокрема її засновника І.І.Слатіна) (пізніше Харківська консерваторія, а нині Національний університет мистецтв). Творча та педагогічна діяльність С. С. Богатирьова – засновника харківської композиторської школи пов'язана із викладанням на теоретико-композиторському відділенні. Він випускник юридичного факультету, що згодом закінчив Петербурзьку консерваторію, Семен Семенович Богатирьов (1890-1960). викладав у Харкові у 20-х – 30-х роках, у повоєнний період - професор Московської консерваторії.

Завжди витриманий, лаконічний, він здавався суворим і неприступним. Безмежно ерудований, обізнаний як у класичній музичній спадщині, так і в сучасному мистецтві, Богатирьов давав своїм учням чудову академічну школу справжнього столичного рівня. З його класу вийшла ціла плеяда видатних українських композиторів- А.Штогаренко, Ю.Мейтус, В.Борисов, Дм.Клебанов, Б.Яровинський, надзвичайно обдарований "український Давіденко" - М.Коляда, якого спіткала рання трагічна смерть. Пізніше багато хто з них посів чільне місце у столичній номенклатурі Києва, але так і не став "київським композитором".

2. Творчо-педагогічні принципи С. С. Богатирьова – засновника харківської композиторської школи.

Богатирьов працював під девізом: "Должно учить ремеслу!"[6, с. 6]. Він вчив точно висловлювати

думку у різних формах і стилях. Один з його учнів пригадував, що Богатирьов чи не найпершим почав вивчати додекафонну систему А.Шенберга, знайомив своїх вихованців з музикою нововіденців. Його учні на практиці застосовували - як одну з можливих - додекафонну та серійну техніку [див.: 2, с. 63]. На відміну від киянина Р.Глієра, який закінчив Московську консерваторію і з 1914 по 1920 рік викладав Б.Лятошинському й Л.Ревуцькому у Київській консерваторії композицію, Богатирьов був досить байдужий до "скрябінізмів" та імпресіоністичного звукопису. На першому плані для нього завжди були рельєфний тематизм та тематична робота. Харків, як видно, не дуже настроював на замріяну споглядальність, не зачаровував поетичними ландшафтами, досконалими архітектурними ансамблями, не вражав безпосереднім відчуттям глибин історії. Він був більш жорсткий, прагматичний, не живописний, а, так би мовити, графічний. Може, саме тому в музиці справжніх харків'ян завжди відчувалася перевага мелодійної лінії над колоритом. Богатирьов виховував конструктивне відчуття лінії, яке ставало основою поліфонічного мислення. Таким чином, у 20-30-х роках зусиллями С.Богатирьова харківська композиторська школа набула в Україні значення провідної. З-поміж інших її вирізняли високий професіоналізм, гостре відчуття сучасності, злободенність тем, сюжетів, актуальність музичної мови.

Групою талановитих музикантів на чолі з проф. С.С. Богатирьовим у 1932 році була створена харківська організація Національної спілки композиторів України як громадська творча установа.

Але вже у 1934 році столицю України переносять до Києва. "Разом із столицею" до Києва переїздить і переважна більшість митців - літераторів, музикантів, художників, театральних діячів тощо. Залишилися лише "опальні" (такі, як В.Сосюра - він жив у будинку "Слово" ще три роки, поки не одержав дозвіл приєднатися до "столичної еліти"). Харків - "ніби щось загубив, став теж сумний і не такий шумливий і радісний" [4, с. 155]. Приречений на провінційність, Харків починає вживатися в нову регіональну роль. Але інерція "центроутворення" була настільки великою, що всупереч обставинам продовжувала діяти. І Харків, який ніколи не орієнтувався на Київ як центр, поступово завдяки безпосереднім "виходам на Москву" набуває статусу "контрцентру"

Опозиційність до Києва значно посилюється у 50-60-х роках, коли почалася так звана "відлига". Саме тоді специфіка харківської композиторської школи виявилася з максимальним унаочненням. У часи, коли радянським композиторам директивно пропонувалося використовувати у своїх творах лише те, що не виходило б за межі, умовно кажучи, стиля С.Рахманінова, один з учнів С.Богатирьова - Дмитро Львович Клебанов (1907-1987) - активно спрямував свою творчість на засвоєння музичної мови ХХ століття.

3. Відомі українські митці класу С. С. Богатирьова А. Штогаренко, Ю. Мейтус, В. Нахабін, В. Борисов, Дм. Клебанов, М. Тиц, Г. Тюменєва, М. Коляда.

Він відомий як продовжувач традицій харківської композиторської школи. Колись він вчився гри на скрипці у харківської знаменитості В.Слатіна. І навіть один сезон працював в оркестрі Кіровського оперного театру у Ленінграді. (Саме тоді там відбулася прем'єра "Воццека" А.Берга). Повернувшись до Харкова через рік, він вчиться в Meister-schule Германа Адлера в групі диригентів, до якої увійшли Н.Рахлін, В.Тольба, опановує композиторське ремесло під керівництвом С.Богатирьова. У 1949 році Клебанов був засуджений як космополіт за свою симфонію "Бабин Яр". Тоді під гучними гаслами войовничого консерватизму політики від мистецтва зводили рахунки з талановитими митцями. Як пожартував один чеський "формаліст", "формалізмом називають написане колегами". Багато років Клебанов мусив доводити свою політичну лояльність. Взагалі у Харкові із захопленням сприйняли критику модернізму й формалізму. Тут перетиналися інтереси й "полудилетанта" П.Гайдамаки, який писав пісні, гімни про Леніна, партію і т.ін. і був багато років головою Харківського відділення Спілки композиторів, і рафінованого професора академічного плану композитора-теоретика М.Д.Тица, і поміркованого реаліста-новатора типу Дм. Кабалевського В.М.Нахабіна. В опозиції перебував Клебанов і його композиторський клас. Це була меншість, але дуже

діяльна й активна. Характерно, що майже всі харківські "шістдесятники" - В.Губаренко, І.Ковач, В.Золотухін, Б.Буєвський, А.Боярський, В.Бібік - вийшли з клєбанівського класу. Ці різні творчі індивідуальності поєднувало щире захоплення музикою Шостаковича. Справжнім лідером свого покоління став Віталій Губаренко. Його блискучий дебют на початку 60-х викликав велику зацікавленість критики. З'явилися рецензії на виконання його творів під красномовними назвами: "Осуществленные надежды", "Харьковчане выходят вперед", "Действительно новое" та багато інших. Показово, що оркестр Національної філармонії України під керуванням Ст.Турчака на гастролях у Москві, Ленінграді, в інших містах Росії, Прибалтики, Грузії виконував саме В.Губаренка - Другу симфонію (1965) як твір, котрий найбільш яскраво репрезентував дух пошуку й оновлення у сучасній українській музиці. Його перша опера "Загибель ескадри" була поставлена відразу в чотирьох театрах Радянського Союзу. А в 1972 році лише афіша Київського оперного театру містила назви чотирьох музично-сценічних творів Губаренка.

4. Композитори другого покоління, учні Д. Клебанова: В. Губаренко, В. Бібік, яскраві представники 60-х років, В. Золотухін, В. Птушкін. Хорові твори М. Кармінського, композиторський фольклоризм у інструментальних та оркестрових твори Г. Цицалюка, А. П. Гайденка, Л.І.Донник.

Тоді, у 60-ті роки, протистояння Харківської й Київської композиторських шкіл виявило перевагу першої. Феномен "шістдесятників" у Харкові проявився на основі вітчизняної "радянської" культурної традиції й дав переконливі художні цінності, тоді як київський "андеграунд" робив лише перші кроки слідами західного авангарду, і творчі здобутки його представників були ще попереду.

Напружене змагання обох композиторських шкіл стало явним у 1962 році, коли на Всесоюзному огляді творчості молодих композиторів перше місце поділили "Чотири українські народні пісні" Л.Грабовського та Перша симфонія В.Губаренка, виконані в Москві киянином Ігорем Блажковим. Головою конкурсного журі був А.Хачатурян. Вже після огляду в особистому листі до Губаренка диригент Натан Рахлін писав: "У меня в гостях был Хачатурян, много рассказывал о последнем пленуме. Слушая его, я сожалел, что не дирижировал вашу симфонию, они ее так и не поняли; и видимо благодаря хоть и аккуратному, но недостаточно любовному к ней отношению" (30 декабря 1963 г.).

Твори, що прозвучали в Москві, виявили особливості не тільки стилю обох талановитих композиторів, але й шкіл, які їх виховали. Розмірковуючи на сторінках "Советской музыки" над творчістю молодого покоління, А.Штогаренко писав: Губаренко "соприкасался с традициями Шостаковича", у Грабовського "путь лежал через Прокофьева", ті ж

самі "прокофьевские полюсы" автор помітив і у львів'янина М.Скорика, а у Дичко - "отзвуки Равеля, переплетенные со своеобразно воспринятыми "хачатурянизмами", отмеченные печатью Свиридова".

Протистояння Харкова й Києва як контрцентра й центра набуло найбільшої гостроти саме у 60-х роках. Протягом наступних двох десятиліть розбіжності між композиторськими школами починають дещо нівелюватися. А на початку 90-х років Харків остаточно втрачає статус контрцентра й починає відчувати себе без "московського сприяння" провінцією.

3. Інерція могутнього поштовху 20-х років, що привела до яскравого виплеску творчої ініціативи у 60-х роках, майже загальмувалася. На виїзному засіданні редакційної колегії московського журналу "Музыкальная академия", що відбулося в 1992 році у Харкові, наскрізною темою у виступах майже всіх харків'ян стала власна провінційність [див.: 3]. Її тінь лягла на колективний автопортрет Харківського відділення Спілки композиторів України. Вражаючим самовикриттям здавалися зізнання про те, що у Харкові вже не відчувається причетність до загального музичного процесу, і як наслідок виникають "ізоляційність, замкненість, усередненість критеріїв, байдужість до нового" - провінція завжди була притулком "архаїчних" текстів. І головне, місто перестало цінувати й "не накопичує" талановитих людей, воно немов "виштовхує" їх до центру будь-якого рівня - до Києва, до Санкт-Петербурга, як "історичну"

прабатьківщину харківської композиторської школи і далі на Захід. Провінційна апатія здивувала відомого оперного режисера Л.Куколева, коли він у 1989 році, повернувшись до Харкова після тривалої відсутності (він працював у театрах Пермі, Новосибірська), запропонував шоферу таксі провезти його повз новий будинок оперного театру, а у відповідь почув: "А де це?" [3, с. 56].

В різні роки харківську композиторську школу, основи якої заклав С. Богатирьов, представляли Д.Клебанов, О. Стебляно, В. Борисов, В. Біб'їк, І. Ковач. Твори сучасних композиторів постійно звучать на концертах і фестивалях як в Україні, так і за кордоном, стають обов'язковими на міжнародних музичних конкурсах ім. В. Горовиця, Г. Хоткевича, В. Крайнева, Е. Гілельса, Б. Которовича.

У 1945 р. Харківське відділення СКУ очолив композитор П. Гайдамака. У цей період до неї увійшли Г. Цицалюк, В. Біб'їк, В. Золотухін, В. Пацера, Б. Яровинський, І. Ковач, І. Польський, Л. Булгаков, М. Кармінський, В. Губаренко, Т. Кравцов, М. Калашник, З. Юферова, І. Золотовицька, О. Гусарова, та ін, які створили нові напрямки у музичному мистецтві.

5.Третє покоління – сучасні композитори та їх жанрово-стильові уподобання: хорові концерти, оперні та симфонічні твори Ю.Алжнева, О. Щетинського, В. Мужчиля.

Сьогодні організація налічує близько 40 композиторів і музикознавців, які працюють у стилях неоромантизму, неофольклоризму, авангардизму та постмодернізму. Серед них В. Птушкін, Б. Міхеєв, А. та І. Гайденки, О. Щетинський, В. Мужчіль, Ю. Алжнев, В. Богданов, О. Гнатовська, В. Дроб'язгіна, В. Іванов, В. Чепеленко, Л. Шукайло, Л. Донник, Т. Хмельницька, Л. Шубіна, А. Мізитова, Л. Новикова, Г. Ганзбург, О. Кононова, В. Кравець, Н. Очеретовська-Бабій. Спілку багато років до 2015 р. очолював композитор М. Стецюн, нині проблемами й пропагуванням досягнень харківських митців опікується І. Гайденко. Спілка сприяє виданню нових музичних творів, організації концертної діяльності, виявленню та вихованню молодих музичних талантів.

Тема 17.

Сучасне фестивальне й концертне життя Слобідського краю. Взаємозв'язок професійної культури й аматорського музичного руху.

Мета: виявити різноплановість музичного життя в його професійних та аматорських формах,

План лекції:

1. Сучасні музично-театральні та філармонійні колективи Харкова: оркестр, хор та камерні колективи філармонії, ХНАТОБу, Театру музичної комедії.

2. Роль у концертно-фестивальній картині міста творчих студентських колективів та культурних ініціатив навчальних закладів.

3. Традиція харківських музикантів – зв'язок із аматорським мистецьким рухом, керівництво відомими хорами, оркестрами духових, народних інструментів, вокальними ансамблями.

Основний зміст

1. Сучасні музично-театральні та філармонійні колективи Харкова: оркестр, хор та камерні колективи філармонії, ХНАТОБу, Театру музичної комедії.

Харківська обласна філармонія — одна з провідних концертних організацій України, що активно пропагує найкращі зразки класичної та сучасної музики, українську народну та класичну музику а також приділяє багато уваги заохочуванню молоді, привносить вагомий внесок до культурного життя України.

З 1986 року при харківській філармонії діє також Будинок органної та камерної музики.

Провідний колектив Харківської філармонії — Академічний симфонічний оркестр, який нараховує 100 високо-професійних музикантів, більшість яких має нагороди національних та міжнародних конкурсів. З 2001 року художнім керівником і головним диригентом симфонічного оркестру Харківської обласної філармонії стає лауреат I премії міжнародного конкурсу диригентів ім. В. Йорданія, засл. діяч мистецтв України Ю. Янко.. Прекрасна мануальна техніка, чіткий та ясний жест,

емоційність, артистизм, вимогливість у роботі з оркестром — все це створило йому репутацію одного з найкращих диригентів України.

Симфонічний оркестр Харківської філармонії постійно бере участь у міжнародних форумах класичної музики — фестивалях «Київ Музик Фест». «Харківські асамблеї», «Музика — наш спільний дім», «Сергій Рахманінов та українська культура», Міжнародному конкурсі юних піаністів В. Крайнева, Міжнародному конкурсі юних піаністів у м. Кітцинген (Німеччина), Міжнародному конкурсі диригентів «Вахтанг Жорданія — третє тисячоліття». Оркестр успішно гастролює. Під час перебування в Іспанії у 2003 р. він був визнаний найкращим зарубіжним колективом року. У жовтні 2006 р. оркестр отримав статус «Академічного».

Керівник **інструментального ансамблю «Три плюс два»** - професор кафедри народних інструментів Харківського університету мистецтв ім.І.П.Котляревського, лауреат міжнародних конкурсів Ігор Снедков. Ансамбль був створений в 1998 р зі студентів Харківського університету мистецтв ім.І.П.Котляревського.

Історія створення і розвитку академічного хору ім.. В.Палкіна як професійного тісно пов'язана з діяльністю аматорського колективу - *Камерного хору Харківського обласного відділення музичного товариства*. З 1980 по 2008 рік художнім керівником і головним диригентом Камерного хору був народний артист України, лауреат Національної премії України ім. Тараса Шевченка, член-

кореспондент АМУ, професор В'ячеслав Палкін. Під його керівництвом колектив став лідером професійного хорового мистецтва східного регіону, який з гідністю представляв культуру Слобожанщини в багатьох містах світу. За видатні досягнення в розвитку українського музичного мистецтва і високий професіоналізм Камерному хору Харківської обласної філармонії було надано статус «Академічний» (30.09.2008), присвоєно ім'я В.С. Палкіна (23.10). Нині його художній керівник - лауреат Всеукраїнського конкурсу хорових диригентів Андрій Сиротенко. У травні 2011 року академічний хор ім. В. Палкіна отримав гран-прі на 30-му міжнародному фестивалі хорового співу в місті Хайнувка (Польща). Конкурс традиційно проходить в соборі Святої Трійці. Це один з найвідоміших і найпрестижніших фестивалів в світі церковної хорової музики. Особливістю фестивалю 2011 року стали склад учасників: перед суддівською колегією постали лауреати попередніх років.

Молодіжний академічний симфонічний оркестр "Слобожанський" був створений у 1993 році за ініціативою діячів мистецтва і культури України. Він створювався з метою збереження на Слобожанщині та Україні талановитих молодих музикантів-віртуозів, випускників Харківського університету мистецтв ім. І.П. Котляревського.

Оркестр є **першим професійним колективом такого типу в Україні**. На даний момент в ньому працюють найяскравіші виконавці (значна частина з них - лауреати

міжнародних та національних конкурсів). У колективі працюють музиканти не лише з Слобожанського регіону, а й молоді музиканти Донецька, Луганська, Дніпра, Запоріжжя, Полтави, Сум та інших областей.

справжня класична професійна академічна школа для всіх без винятку виконавців, включаючи композиторів і диригентів. Протягом 20-ти років Молодіжний оркестр веде активну концертну діяльність, виступаючи з великими змістовними програмами під керівництвом українських та іноземних диригентів, неодноразово з великим успіхом гастролював у Німеччині, Данії, Іспанії, Італії, Сербії та Чорногорії.

У 1994 році на Європейському музичному фестивалі в Копенгагені (Данія) оркестр був визнаний "Кращим з молодих оркестрів Європи".

З Харківським молодіжним симфонічним оркестром співпрацювали такі видатні диригенти та виконавці, як Верка Балі (США), Девід Драммонд (Великобританія), Бурхардт Ремпе (Німеччина), Сергій Скрипка (Росія), Микола Дедюра (Україна). Композитори - Андрій Ешпай, Карен Хачатурян Володимир Птушкін та солісти зі світовим ім'ям: Тетяна Грінденко, Володимир Крайнев, Ігор Гавриш, Балаж Соколаї.

Творчі колективи Сумської філармонії директор заслужений працівник культури України Надія Миколаївна Дяковська, художній керівник заслужений працівник культури України Олена Іванівна Ластовецька – гідно продовжують естафету кращих своїх попередників. На сьогодні філармонія – центр

культурно-мистецького життя області. Так у сезон 2008-2009 року в філармонії відбулися концерти органної музики: народного артиста України Володимира Кошуби (м. Київ), лауреата міжнародних конкурсів Князева (м. Москва), лауреатів міжнародних конкурсів Станіслава Калініна (м. Харків), Надії Величко (м. Львів), Анни Мокрової (м. Луганськ), заслуженого артиста України Михайла Чичеріна (м. Суми).

Гастрольна діяльність: з великим успіхом пройшли концерти дипломанта міжнародних фестивалів та конкурсів Марії Мировської (фортепіано) м. Москва та Наталії Латун (сопрано) м. Запоріжжя, інструментального ансамблю «Три + два» та камерного ансамблю з м. Харкова. Активно гастролює Лауреат республіканського конкурсу камерний оркестр старовинної та сучасної музики «Ренесанс» (керівник Людмила Стичук) Оркестрування та аранжування творів для оркестру «Ренесанс» здійснює композитор Олександр Володимирович Стичук. З мистецтвом цього колективу знайомі жителі Житомиру, Києва, Полтави, Одеси, Дніпра, Луганська, Львова. Колектив неодноразово гастролював за кордоном.

Малий симфонічний оркестр – новостворений колектив обласної філармонії, у ньому талановитих виконавців об'єднав головний диригент Володимир Петрович Серебряков, заслужений працівник культури України. Колектив та окремі виконавці Сумської обласної філармонії продовжують роботу над створенням нових, різнопланових концертних програм

Михайло Юрійович Чичерін - органіст, заслужений артист України. За 25 років концертної діяльності Михайло Чичерін гастролював як у концертних залах України, а також у багатьох містах держав ближнього та далекого зарубіжжя. Йому аплодували слухачі Росії, Німеччини, Швейцарії, Австрії, Фінляндії.

Лауреат міжнародних конкурсів вокальне тріо «Ностальгія» у складі Костянтина обозного (керівник тріо), Олени Обозної та Івана Українця було створено у січні 2007 року. У репертуарі ансамблю різноманітна палітра пісенної творчості, від старовинного пісенного романсу до сучасних аранжувань вітчизняної та зарубіжної класичної естради.

Репертуар жіночого вокального ансамблю народної пісні «Лада» (художній керівник колективу Лариса Ласукова) – це пісенний живий літопис, в якому знайшли яскраве відображення героїчна історія українського народу, лірика людських почуттів та переживань.

Молодіжний вокальний ансамбль «Елегія», лауреат Всеукраїнських конкурсів пропагує світову та європейську пісенну класику, але основне кредо колективу – це українська духовна, народна та сучасна пісня.

Лауреат Всеукраїнських та Міжнародних конкурсів соліст – інструменталіст Олексій Липовий (баян) відомий далеко за межами області. В репертуарі музиканта твори відомих українських композиторів,

обробки народних пісень, а також твори західноєвропейських класиків XIX –XX сторіччя.

Більше 25 років працює в філармонії талановитий музикант соліст – інструменталіст Олександр Желудков (фортепіано, орган). На його концертах побували тисячі маленьких слухачів та студентська молодь міста.

Солісти-вокалісти філармонії лауреат міжнародних конкурсів Федір Руденко (тенор), Тетяна Середіна (сопрано), Олена Кириєнко (сопрано) радують слухачів різноманітними програмами від українських народних пісень до шедеврів світової вокальної лірики.

З концертними програмами «Пам'ятаймо минуле заради майбутнього», «Молодь за здоровий спосіб життя», «Дякуємо за перемогу», «Веселі канікули» та іншими естрадні виконавці Олександр Мірошник, Юрій та Алла Надточий, Євген Новік, Ольга Штика, Оксана Яковенко, Ірина Єфіменко, Олена Санько побували майже в усіх містах і районах нашої області.

Лектор – музикознавець, ведуча концертів Людмила Корюшко веде літературно – музичні композиції, присвячені творчості Л. Українки, Т. Шевченка, О. Олесея, місцевих сучасних поетів з великим успіхом майже в усіх навчальних закладах області.

2. Роль у концертно-фестивальній картині міста творчих студентських колективів та культурних ініціатив навчальних закладів.

У концертно-фестивальній картині міста дуже велика роль творчих студентських колективів та культурних ініціатив навчальних закладів культури і мистецтва.

Розвиток вокально-хорового виконавства силами студентів вищих навчальних закладів тісно пов'язаний із творчою діяльністю видатного хормейстера, організатора освітньої справи в галузі культури й мистецтва у Харкові Ю. І. Кулика. Його багаторічна діяльність пов'язана із Національним університетом мистецтв ім. І.П.Котляревського.

Під його керівництвом хор набув особливого виконавського стилю, розширив межі концертного репертуару, відкрив шлях новим хоровим творам композиторів Слобожанщини.

Завдяки діяльності цього диригента-хормейстера в Харкові вперше виконуються такі масштабні хорові твори, як кантата А. Ахіняна "Саят-Нова" для соліста, хору та оркестру, ораторія О. Флярковського "И мир глядит на нас", кантата "Людина" М. Скорика на вірші Е. Межелайтіса.

Приділяючи велику увагу розвитку професійних виконавських навичок студентів-хормейстерів, Ю.І.Кулик уводив до репертуару хору студентів твори харківських композиторів. У залі відкритого в Харкові Будинку органної та камерної музики Обласної філармонії Ю. І. Кулик відновлює програму тематичних концертів хорової музики за прикладом історичних хорових концертів О. Архангельського. У цих виступах

вперше прозвучали хорові цикли С. Танєєва, К. Стеценка, Б. Лятошинського, а також твори сучасних композиторів слобідського краю І. Ковача, зокрема музично-літературна композиція "Пісні воєнних років", хори А. Гайденка, М. Стецюна, В. Дробязгіної, Т. Кравцова, Г. Цицалюка. Композиторська майстерність Ю. Кулика найбільш яскраво розкрилася в оригінальному, одному йому властивому аранжуванні класичних романсів, які увійшли до збірки "Співає академічний хор". Романси "Благословляю вас, леса" П. Чайковського, "Для берегов отчизні дальньої" О. Бородіна, "Романс Женьки" К. Молчанова, "Ариозо матери" А. Новикова з кантати "Нам нужен мир" набули в хоровому виконанні нової художньої виразності і зайняли провідне місце в репертуарі хорових колективів Слобожанщини [4].

З метою популяризації хорового жанру студентський хор Харківської консерваторії та оркестр обласної філармонії під керівництвом Ю. Кулика неодноразово здійснював записи хорової музики на міському та республіканському радіо. Творчим кредо диригента завжди було цілісне відтворення художнього образу хорового твору, використання різноманітних хорових прийомів, підкреслення окремих, найбільш виразних елементів звучання тієї чи іншої хорової п'єси.

Національний університет мистецтв ім.
І.П.Котляревського більше 10 років проводить у

Харкові Міжнародний фестиваль мистецтв «Харківські асамблеї», а також є ініціатором єдиного в Україні Міжнародного конкурсу виконавців на народних інструментах ім. Г. М. Хоткевича Всеукраїнський конкурс молодих виконавців «Слобожанський вернісаж» протягом 2004-2010 рр. проводила Харківська державна академія культури, з 2014 р. триває всеукраїнський конкурс сучасної музики «Вокалданс». Творчі організаційні групи проводять виконавські конкурси національного та міжнародного рівня : вокалістів ім. І. Алчевського, естрадних виконавців ім. І. Дунаєвського, К. Шульженко. Харківська музична школа-інтернат, видатний навчальний заклад (з 1933), започаткувала конкурси: юних піаністів ім. В. А. Крайнева (з 1997 р. увійшов до Європейської Спільки молодіжних музичних конкурсів (ЕМСУ), юних скрипалів ім. Богдана Которовича, виконавців на духових інструментах (кларнет, фагот) та ін. Управління культури обласної держадміністрації з 1996 р. проводить у Харкові Міжнародні фестивалі традиційної народної культури, Регіональний фестиваль дитячого та молодіжного фольклорного виконання та декоративно-ужиткового мистецтва «Крокове коло». Велику зацікавленість харків'ян та музичної громадськості викликають щорічні фестивалі симфонічної, органної, джазової, сучасної музики.

3. Традиція харківських музикантів – зв'язок із аматорським мистецьким рухом, керівництво відомими

хорами, оркестрами духових, народних інструментів, вокальними ансамблями.

Традиція хорових та музичних товариств у розвитку хорового аматорського руху на Харківщині продовжується й у II половині XX ст., підтримується і в сучасний період. Прикладами довготривалої традиції хорового співу є історія аматорського хору Валківського народного дому, який був утворений в 1914 році і протягом XX ст. мав таких диригентів-керівників, як П. Соболя, В. Ступницького, С. Птиця, Ю. Куліка, В. Ірху. З 1924 року існує народний хор в с. Петропілля Лозівського району. В. Палкін керував не тільки Камерним хором філармонії, але і аматорськими, студентськими хорами. Відомий композиторта диригент, організатор інструментальних естрадних ансамблів, естрадно-симфонічного оркестру Харківської державної академії культури О.А.Литвинов багато творчих сил віддав естрадному ансамблю «Харків'янка» Палацу культури будівників у Харкові.

Вагомий внесок у розвиток хорової справи на Харківщині вніс видатний музикант, диригент-хормейстер Ю. І Кулик. Виконуючи обов'язки голови Харківського обласного хорового товариства, він безпосередньо сприяв становленню багатьох самодіяльних, студентських та навчальних хорових колективів. Цьому сприяли гастрольні подорожі хору студентів Харківської консерваторії та самодіяльного камерного хору до багатьох міст колишнього СРСР. З

концертними виступами ці колективи побували у Кишиневі, Тбілісі, Дніпропетровську, Запоріжжі, а також у невеликих містах Слобожанщини. Визначною була діяльність Ю. Кулика на ниві створення аматорських хорів. Саме завдяки його підтримці були створені: камерний хор музичного товариства Слобожанщини (художній керівний - професор В. Палкін); народний хор "Візерунок" заводу ХТЗ (художній керівник - заслужений працівник культури І. Бідак); народний хор "Серпанок" заводу ХЕМЗ (художній керівник - В. Чичкань) та багато інших хорів, які стали справжньою співочою прикрасою слобожанського регіону.

Народження хору ветеранів Великої вітчизняної війни, який очолив Ю. Кулик, стало справжньою подією для Харківської області. Колектив стає постійним учасником загальнокультурних заходів, які проводило керівництво області. Важливо зазначити, що Ю. Кулик декілька десятиліть керував хором вчителів Харківського обласного Будинку вчителя. Плідна співпраця з учителями співу загальноосвітніх шкіл Харкова не тільки підвищувала їх професійний рівень, а і сприяла розвитку дитячого хорового виконавства.

3. Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Багалій Д. І. Історія Слобідської України / Д. І. Багалій. — Харків : Дельта, 1993. — 255 с.
2. Біля витоків творчості / упоряд. В. М. Сніжко ; відп. ред. Т. К. Овчаренко. — Суми : Мрія, 1991. — 6 с.
3. Дивосвіт Гната Хоткевича. Аспекти творчої спадщини : матеріали наук.-практ. конф. «Творча спадщина Гната Хоткевича», присвяч. 120-річчю від дня народж. Гната Хоткевича. — Харків : Форт ЛТД, 1998. — 159 с.
4. З музично-педагогічного досвіду : зб. ст. / упоряд.: Г. Г. Гадзюк, Г. І. Гінзбург ; заг. ред. А. С. Зареченської. — Харків : САГА, 2008. — 188 с.
5. Збірник шкільних пісень : для дит. хору початк. шк. в супроводі фортепіано / склав В. Ступницький. — Харків, 1942. — 16 с.
6. Ірха В. І. Хорове мистецтво Валківщини в контексті культурних традицій Слобожанщини / В. І. Ірха // Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури. — Харків, 2008. — Вип. 22 : Культурологія. Мистецтвознавство. — С. 164–173.
7. Історія міста Харкова ХХ століття / О. Н. Яриш [та ін.] ; худож.-оформ. І. В. Осипов. — Харків : Фоліо : Золоті сторінки, 2004. — 686 с

8. Кияновська Л. О. Українська музична культура : навч. посіб. / Л. О. Кияновська. — Львів : Тріада плюс, 2009. — 356 с.
9. Локощенко Г. Д. Музично-театральна культура Сумщини / Г. Д. Локощенко — Суми., 1992. — 125 с.
10. Лошков Ю. І. Генеза та становлення диригентського виконавства в Україні : монографія / Ю. І. Лошков. — Харків : ХДАК, 2007. — 221 с.
11. Мішалов В. Ю. Харківська бандура : культурологічно-мистецькі аспекти генези і розвитку виконавства на українському народному інструменті / Віктор Мішалов. — Харків : Вид. Савчук О. О., 2013. — 368 с. : 109 іл. — (Серія «Слобожанський світ» ; вип. 7).
12. Мурзіна О. І. Красне письменство як джерело музично-етнографічної інформації (Слобідська Україна у творах Г. Квітки-Основ'яненка) / О. І. Мурзіна // Проблеми етномузикології : зб. наук. пр. / упоряд. О. Мурзіна. — Київ, 2004. — Вип. 2. — С. 317–327.
13. Осадча В. М. Обрядова пісенність Слобожанщини : навч. посіб. / В. М. Осадча. — Харків : Вид. Савчук О. О., 2011. — 184 с. : іл. — (Серія «Слобожанський світ» ; вип. 2).
14. Осадча В. М. Харківська державна академія культури як один з центрів вивчення фольклорного процесу на Слобожанщині / В. М. Осадча, І. С. Польський // Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури. — Харків, 1999. — Вип. 5. — С. 200–206.

15. Осадча В. М. Харківська школа наукових досліджень слобожанської народнопісенної культури XIX ст. / В. М. Осадча // *Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури.* — Харків, 2000. — Вип. 7 : Мистецтвознавство. — С. 231–238.
16. Рудчук Ю. Родина Розумовських: меценати і добротинці : іст.-мистец. дослідж. / Ю. А. Рудчук. — Київ : Освіта України. — 2011. — 128 с.
17. Сумцов М. Ф. Дослідження етнографії та історії культури Слобідської України : вибр. пр. / упоряд., підгот. тексту, передм., післямова та прим. М. М. Красикова. — Харків : АТОС, 2008. — 558 с., іл. — (Серія «Студії з фольклору та етнографії Слобожанщини» ; вип. 3).
18. Тишевська Л. Г. Українознавча проблематика в наукових студіях харківських учених першої половини XIX ст. / Л. Г. Тишевська // *Культура України : зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури.* — Харків, 2008. — Вип. 22 : Культурологія. Мистецтвознавство. — С. 101–108.
19. Тюрикова О. Русійний компонент фольклорної динаміки (до вивчення фольклору Донеччини) / О. Тюрикова // *Проблеми етномузикології : зб. наук. пр. — Вип. 2 / упоряд. О. Мурзіна.* — Київ, 2004. — С. 294–316.
20. Харків у контексті світової музичної культури: події та люди : матеріали міжнар. наук.-теорет. конф., 3–4 квіт. 2008 р. / М-во культури і туризму України,

Харків. держ. акад. культури, Акад. мистецтв України, Ін-т культурології. — Харків, 2008. — 172 с.

21. Харківський національний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського, 1917–2017. У 2 т. Т. 1 : мала енциклопедія : до 100-річчя від дня заснування / М-во культури України, Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського ; [редкол.: Веркіна Т. Б. та ін. ; наук. ред. І. С. Драч ; ред.-упоряд. Л. В. Русакова]. — Харків : Водний спектр Джі-Ем-Пі, 2017. — 738 с.

22. Хоткевич Г. Бандура та її можливості / Гнат Хоткевич ; передм. В. Мішалова. — Харків : Глас : Майдан, 2007. — 92 с. — (Серія «Музична спадщина Г. Хоткевича» ; вип. 2).

23. Хоткевич Г. М. Музичні інструменти українського народу / Г. М. Хоткевич ; упоряд., підгот. тексту, покажч. О. О. Савчук ; післямови І. В. Мацієвського, В. Ю. Мішалова, М. Й. Хая. — 2-га ред. — Харків : Вид. Савчук О. О., 2013. — 512 с. ; 212 іл. — (Серія «Слобожанський світ» ; вип. 4).

24. Хоткевич Г. Твори для харківської бандури / Г. М. Хоткевич ; передм. В. Мішалова. — Харків : Ексклюзив, 2007. — 302 с. — (Серія «Музична спадщина Г. Хоткевича» ; вип. 2).

25. Черемський К. Повернення традиції. З історії нищення кобзарства / Кость Черемський. — Харків, 1999. — 288 с., 124 іл.

26. Черемський К. Традиційне співоцтво. Українські співці-музиканти в контексті світової

культури : наук. вид. / Кость Черемський. — Харків : Атос, 2008. — 248 с.

27. Шейко В. М. Історія культури Слобідської України : навч. посіб. / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська. — Харків : ХДАК, 2011. — 181 с.

28. Шейко В. М. Історія культури Слобідської України : навч. посіб. / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська. — 2-ге вид., випр. і допов. — Харків : ХДАК, 2012. — 223 с.

Допоміжна

1. Алжнев Ю. Б. «Якби не ми та не ви...» : фольклорне дійство в 3 ч. для гурту співаків у супроводі трієстих музик : з репертуару театру народної музики України «Обереги» / муз. версія Ю. Алжнева. — Дніпропетровськ : Вид. Ю. Сердюк, 2007. — 284 с. : нот.

2. Альбовский Е. Валки, украинный город Московского государства / Е. Альбовский. — Репр. изд. — Харьков : Фолио, 1993. — 56 с.

3. Беляєв М. С. Наш край — Богодухівщина / М. С. Беляєв, Н. В. Чернігова. — Харків : Оригінал, 1993. — 144 с.

4. Вертікова І. Музика вічна : Сумська обласна філармонія відзначила 70-літній ювілей / І. Вертікова // Сумщина. — 2009. — 24 черв. — С. 4.

5. Виткалов В. Г. Українська культура: сторінки історії ХХ століття : монографія / В. Г. Виткалов. — Рівне : Вертекст, 2004. — 640 с.

6. Дей О. І. Народно-пісенні жанри. Вип. 2 / О. І. Дей. — Київ : Муз. Україна, 1983. — 112 с.

7. Дон-Диез. Музыкальные заметки / Дон-Диез // Южный край. — 1910. — 5 окт.

8. Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии : очерки по этнографии края. Т. 1. Старобельский уезд / под ред. В. В. Иванова. — Харьков : Харьк. губ. стат. ком., 1898. — XXXIV, 1012 с.

9. Иванов П. В. Жизнь и поверья крестьян Купянского уезда Харьковской губернии / П. В. Иванов ; [сост. и предисл. М. М. Красикова] ; Харків. обл. центр нар. творчості, Християн. благодійн. фонд ім. Андрія Первозваного, Центр. наук. б-ка ХНУ ім. В. Н. Каразіна. — [Репр. воспроизведение изд. 1907]. — Харьков : ХОЦНТ и др., 2007. — 333 с. отд. паг. — (Студії з фольклору та етнографії Слобожанщини ; вип. 2).

10. Іваницький А. Український музичний фольклор [Електронний ресурс] : підручник / Анатолій Іваницький — 3-тє вид., доопрацьов. — Вінниця : Нова кн., 2004. — 315 с. — Існує електронна версія. (Режим доступу: http://www.folklor.ho.ua/Umf_www/books/umf/umf_1.pdf).

11. Иванов В. Ф. Співацька освіта в Україні Х–XVIII ст. / В. Ф. Иванов. — Київ : Вища шк., 1992. — 71 с.

12. Ісіпчук Н. Музичні візити дружби // Сумщина. — 2012. — 2 жовт. — С. 30.
13. Ісіпчук Н. Про що шепоче філармонія? // Сумщина. — 2013. — 3 лип. — С. 21.
14. Історія української музики. В 6 т. Т. 3. Кінець ХІХ – початок ХХ ст. / редкол. тому М. Загайкевич. — Київ : Наук. думка, 1990. — 423 с.
15. Квітка К. Зібрання праць : Прижиттєві публікації (1902–1941) [Електронний ресурс] / ініціатор та керівник проекту Б. Луканюк ; ред. Л. Добрянська. — Львів, 2010. — Електрон. перевид. — Режим доступу: <https://sites.google.com/site/zpkkvitky/>. — Назва з екрана.
16. Костенко В. «День музики» на Харківщині / В. Костенко // Нове мистецтво. — 1926. — № 6. — С. 15.
17. Козицький П. Харківська філія Музичного товариства ім. М. Леонтовича та її завдання / Пилип Козицький // Культура і побут. — 1925. — № 7. — С. 10–11.
18. Коноплева Е.А. Страницы из музыкальной жизни Харькова. — Київ. : Муз. Україна, 1990. — 49 с.
19. Кравець В. Сторінки історії музичної освіти у Харкові : до 120-річчя Харків. муз. уч-ща : [хронограф історії ХМУ; з історії теоретичного відділу; С. С. Богатирьов — творчий портрет; фотодокументи] / В. Кравець. — Харків, 2003. — 38 с.
20. Крист Е. Кобзари и лирники Харьковской губернии // Труды Харьковской предварительной

комиссии по устройству 12 Археологического съезда. — Харьков, 1902. — Т. 2, ч. 1–2. — С. 121 – 133.

21. Лісовський Л. Всеукраїнська музична виставка «Десять років музичної культури на Україні» / Л. Лісовський // Музика. — 1927. — С. 35.

22. Лісовський Л. Всеукраїнський музичний конкурс до «Х роковин Жовтневої революції» / Л. Лісовський // Музика. — 1927. — С. 33.

23. Малюта О. «Просвіти» і Українська Державність (друга половина XIX –перша половина XX ст.) : до 140-річчя товариства «Просвіта» : монографія / О. Малюта. — Київ : Просвіта, 2008. — 840 с.

24. Меєров Є. Конкурс музичних творів / Євген Меєров // Нове мистецтво. — 1925. — № 7.— С. 12.

25. Милославський К. Харківський державний академічний театр опери та балету ім. М. В. Лисенка / К. Милославський, П. Івановський, П. Штоль. — Київ, 1965. — С. 28–29.

26. Музичний фольклор Донбасу : весільні пісні / збирання, нот., упоряд. О. В. Тюрікова. — Донецьк : Юго-восток, Лтд, 2005. — 440 с.

27. Осадча В. М. Проблеми збереження та творчого втілення слобожанського музичного фольклору (до 20-річчя кафедри українського народного співу та музичного фольклору Харківської державної академії культури) // Культурна спадщина Слобожанщини. Культура. мистецтво, філософія, охорона пам'яток : зб. наук.-попул. ст. — Харків, 2011. — С. 234–241.

28. Пеняк П. Із історії археологічних з'їздів [Електронний ресурс] // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. — 2008. — Вип. 12. — С. 435–437. — Режим доступу: <http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/12/34Penjak.pdf>. — Назва з екрана.
29. Порфирій Мартинович і сучасність : матеріали наук.-практ. конф. з нагоди 150-річчя з дня народж. П. Д. Мартиновича, 8 груд. 2006 р. — Харків, 2006. — 48 с.
30. Репертуарні вимоги для колективів-учасників // Музика на фронт соціалістичного будівництва : бюлетень. — Харків, 1931. — Ч. 2. — С. 9.
31. Рудчук Ю. Родина Розумовських: меценати і добротинці : історико-мистецьке дослідження / Ю. А. Рудчук. — Київ : Освіта України, 2011. — 128 с.
32. Сумцов Н. Ф. Очерки народного быта : (из этногр. экскурсии 1901 г. по Ахтыр. уезду Харьк. губернии) / Н. Ф. Сумцов // Гр. Харьк. предварит. ком. по устройству XII Археол. съезда. — Харьков, 1902. — Т. 2, ч. 2. — С. 1–57.
33. Тюрікова О. В. Сучасний фольклоризм в Україні як актуалізація національних потреб часу (методологічні та методичні засади факультативної теми) / О. В. Тюрікова // Наук. зап. Терноп. держ. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. — 1999. — № 2. — С. 82–86.
34. Отчёт Харьковского отделения императорского Русского музыкального общества за

1903–1904 год. — Харьков : Тип. губерн. правления, 1904. — С. 3–4.

35. Отчёт Харьковского отделения императорского Русского музыкального общества за 1904–1905 год. — Харьков : Тип. губерн. правления, 1905. — С. 4.

36. Сокальский В. Музыкальные заметки / В. Сокальский // Южный край. — 1892. — 18 нояб.

37. Харківський кобзар Іван Іович Кучугура-Кучеренко (1878–1937) : ювілейна зб. до 130-річчя від дня народж. / К. П. Черемський [та ін.]. — Харків : Золоті сторінки, 2008. — 100 с.

38. Хоткевич Г. Твори. У 2 т. Т. 2 / Г. Хоткевич ; упоряд., підгот. текстів та приміт. Ф. Погребенника. — Київ : Дніпро, 1966. — 603 с.

39. Юдін М. Обласна філармонія / М. Юдін // Сумщина культурно-мистецька : аналіт.-інформ. довідник, 1999–2002 рр. — Суми, 2002. — С. 11.

40. Юрмас Я. Всеукраїнський «День музики 1926 року» / Я. Юрмас // Музика. — 1926. — № 5. — С. 45.

41. Ян І. Трансформаційні процеси у музичному мистецтві Харкова кінця ХІХ – першої пол. 20-х рр. ХХ ст. / І. Ян // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту : у 2 т. — Рівне, 2010. — Вип. 16, т. 1. — С. 31–36.

42. Ярмиш О. Історія міста Харкова ХХ століття : монографія / О. Ярмиш. — Харків : Фоліо : Золоті сторінки, 2004. — 686 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека Харківської державної академії культури [Електронний ресурс] : сайт. — Режим доступу: <http://lib-hdak.in.ua/>. — Назва з екрана.
2. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського [Електронний ресурс] : сайт. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>. — Назва з екрана.
3. Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого [Електронний ресурс] : сайт. — Режим доступу: <http://www.nplu.org/>. — Назва з екрана.
4. Українська автентична музика [Електронний ресурс] : мережа архівів культурної спадщини України : сайт. — Режим доступу: <http://www.folk.org.ua/>. — Назва з екрана.
5. Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка [Електронний ресурс] : сайт. — Режим доступу: <http://korolenko.kharkov.com/>. — Назва з екрана.

Навчальне видання

МУЗИЧНА КУЛЬТУРА СЛОБОЖАНЩИНИ

**Конспект лекцій навчальної дисципліни до II розділу
курсу за вибором**

Професійне музичне мистецтво
зі спеціальності 025 «Музичне мистецтво»

Укладач:

кандидат мистецтвознавства, професор Осадча
В.М.

Друкується в авторській редакції

План 2019

Підписано до друку 24.01.2019. Формат 60x84/16.

Гарнітура «Times». Папір для мн. ап. Друк ризограф.

Ум. друк. арк. 2,10. Обл.-вид. арк.2,20. тираж 100. Зам.

№ 6

ХДАК, 61057, Харків-3, Бурсацький узвіз, 4.